

: રૂપરેખા :

- 8.0 ઉદ્દેશો
- 8.1 પ્રસ્તાવના
- 8.2 અદ્યતન અવબોધન સેવાઓ
 - 8.2.1 વ્યાખ્યાઓ અને સામાન્ય ચર્ચા
 - 8.2.2 CASના સ્વરૂપો અને પ્રકારો
 - 8.2.3 સમાચાર માહિતી સેવાઓ
 - 8.2.4 CAS ઉત્પાદનની રીતો
 - 8.2.5 CASનું મૂલ્યાંકન
- 8.3 પસંદગીકૃત માહિતી પ્રસાર SDI
 - 8.3.1 SDIની વ્યાખ્યાઓ
 - 8.3.2 SDIના ઘટકો અને ક્રિયાત્મક ઘટકો
 - 8.3.3 SDIના સંચાલનમાં કાર્યપ્રવાહ
 - 8.3.4 SDI સેવાઓ : કેટલાક ઉદાહરણો
 - 8.3.5 CD- ROM માહિતી સંગ્રહોનો ઉપયોગ કરીને SDI
 - 8.3.6 SDI અને CASની તુલના
- 8.4 વિજાણુકીય જાગરૂકતા સેવાઓ ECS
 - 8.4.1 ECSની સામાન્યતાઓ
 - 8.4.2 માહિતી સમય : PASSPORT
 - 8.4.3 Dialog : જાગરૂકતા સેવા
 - 8.4.4 Dow Jones : CLIP
 - 8.4.5 ન્યુઝનેટ : ન્યુઝ ફ્લેશ
 - 8.4.6 નેક્સીસ : ઈકલીપ્સ
 - 8.4.7 ISI જાગરૂકતા સેવાઓ
 - 8.4.8 વિજાણુકીય સમાચાર જાગરૂકતા સેવાનું મૂલ્યાંકન
- 8.5 જાગરૂકતા સેવાઓ માટે નવા નિર્દેશનો
- 8.6 સારાંશ
- 8.7 તમારી પ્રગતિ ચકાસોના ઉત્તરો
- 8.8 ચાવીરૂપ શબ્દો
- 8.9 સંદર્ભો અને વધુ વાંચન
- 8.10 (URLs)ની યાદી
- 8.11 પરિશિષ્ટ (ICAR- CAS ન્યાદર્શ પાન)

8.0 ઉદ્દેશો (OBJECTIVES) :

- ◆ આ એકમ વાંચ્યા બાદ તમે સમજી શકશો ...
- ◆ જાગરૂકતા સેવાઓ જેવી કે, CAS, SDI અને ECS આપવાની પદ્ધતિ અને વ્યાપ
- ◆ વિકેતા અથવા સંસ્થા દ્વારા અપાયેલ સેવાઓનું મૂલ્યાંકન

- ◆ જાગરૂકતા સેવાઓ સરળતાથી અને કાર્યક્ષમ રીતે આપવામાં માહિતી તકનીકી કેવી રીતે મદદ કરે છે તેની મૂલવણી

એ નોંધવું જોઈએ કે, આ એકમના કેટલાક ભાગોને સમજવા ઈન્ટરનેટ અને વેબ સંબંધિત સંકલ્પનાઓના પાયાગત જ્ઞાનની જરૂર પડે છે. આ અભ્યાસક્રમના એકમો 12- 16 સંપૂર્ણ રીતે વાંચ્યા બાદ વધુ સારી સમજ મેળવવા માટે એકમ-8 અને 9નું પુનઃ વાચન કરવાની ભલામણ કરવામાં આવે છે.

8.1 પ્રસ્તાવના (INTRODUCTION) :

આધુનિક પુસ્તકાલયો તેમને માત્ર પ્રલેખોના સંગ્રહથી સુધી સિમિત ન રાખીને પુસ્તકો અને અન્ય પ્રકાશનોમાં પણ સેવા આપી રહ્યા છે. પુસ્તકાલય દ્વારા રખાતા પ્રલેખોનો પ્રકાર પણ ઘણો બદલાયો છે. પુસ્તકાલયોમાં હવે અસંખ્ય દસ્તાવેજો ઇલેક્ટ્રોનિક સ્વરૂપમાં હોય છે — ઈ પુસ્તકો, ઈ પાઠ્ય પુસ્તકો, ઈ સામયિકો વગેરે. માહિતી પ્રસાર અથવા જ્ઞાન વિસ્ફોટ ગ્રંથાલયોની સમસ્યાઓમાં ઉમેરો કરે છે. આથી વિશાળ સંખ્યામાં ગ્રાહકો સુધી પહોંચવા, ગ્રાહકોમાં પ્રલેખોના ઉપયોગને મહત્તમ બનાવવા, શક્ય એટલું ઉપયોગકારની જરૂરિયાતો સંતોષવા અને પુસ્તકાલય દ્વારા રખાતા પ્રકાશનોને ગ્રાહકોની નજીક લાવવા હવે અસંખ્ય નાવિન્યપૂર્ણ સેવાઓ અપાય છે. આવી સેવાઓ વિસ્તૃત વર્ગીકૃત કરાય : જાગરૂકતા સેવાઓ, સંપૂર્ણ પાઠ્ય પુસ્તક સેવાઓના સમાવેશ સાથે વાઝમયસૂચિય અને સાહિત્યશોધ સેવાઓ, પ્રલેખો, પ્રાપ્તિ સેવાઓ, સંદર્ભ અને પરામર્શ સેવાઓ વગેરે.

માહિતી અને પરામર્શની સેવાઓ IRS એ સમગ્ર સેવા છે તે ઘણી સમાનસેવાઓ દર્શાવતો વિસ્તૃત શબ્દ છે. જાગરૂકતા સેવાઓ, વાઝમયસૂચિય સેવાઓ, સંદર્ભ અને પરામર્શક સેવાઓ (એટલે કે પ્રલેખ પ્રાપ્તિ સિવાય)ને IRS હેઠળ વર્ગીકૃત કરી શકાય. તેઓ પુસ્તકાલયના સંભવિત ઉપયોગકારોને વાસ્તવિક ઉપયોગકારોમાં ફેરવવા માટે હેતુબદ્ધ કરાયા હોય છે અથવા અસ્તિત્વમાન નિષ્ક્રિય ઉપયોગકારોને સક્રિય ઉપયોગકારોમાં પરિવર્તન કરવામાં જાહેર પુસ્તકાલયમાં IRS એ માહિતી અને પરામર્શ સેવાનું સ્વરૂપ લે છે.

શૈક્ષણિક અને વિશિષ્ટ પુસ્તકાલયોમાં IRS અદ્યતન અવબોધન સેવા, પસંદગીપાત્ર માહિતીનો પ્રસાર, ઇલેક્ટ્રોનિક ક્લિપિંગ સેવાઓ વગેરે CAS, SDI, ECS આ બધી સેવાઓ સામાન્ય બાબત હોય છે. તેમાં અદ્યતન માહિતી એ મહત્વની હોય છે તેઓ માહિતી દ્વારા ઉપભોક્તાઓને જાગૃત કરે છે તે કારણથી તેઓને જાગરૂકતા સેવાઓ કહેવાય છે. જાગરૂકતા સેવા એ વ્યક્તિને કેટલીક સમકાલીન અને અદ્યતન સાહિત્ય અથવા તેને સંબંધિત માહિતી વિષે સજાગ કરે છે અદ્યતનતા અને સંબંધતા એ મહત્વની બાબતો છે. જાગરૂકતા સેવાઓ ઉપયોગકારને નવજાત અદ્યતન માહિતી વિષે જાણકારી આપે છે. માહિતી આપે છે, જાહેરાત કરે છે, સૂચવે છે, અવબોધન સર્જે છે અથવા પૂર્વ ચેતવણી આપે છે કારણ કે જાણકારી જાહેર ઉપયોગ માટે ઉત્પાદિત કરાય છે અને પ્રસારિત કરાય છે. આવી માહિતી બાબતો પુસ્તકાલયમાં તરત જ ઉપલબ્ધ હોય છે અને આવશ્યક રીતે જરૂરી નથી પણ પ્રવેશગમ્ય અથવા તો મેળવવા યોગ્ય ઘણીવાર જાગરૂકતા સેવાઓ ભાવિ ઘટનાઓમાં, પુસ્તક વિમોચન, વિકાસ તબક્કામાં પ્રકાશન વગેરે સાથે પોતાની રીતે સંબંધ રાખે છે. જાગરૂકતા સેવાઓ મોટા ભાગના ગ્રાહકોને સતત સેવા તરીકે તેમના સમગ્ર સભ્યપદ દરમિયાન અપાય છે. આ એકમમાં જાગરૂકતા સેવાઓની ચર્ચા કરાઈ છે.

જ્યારે કોઈ વ્યક્તિ સંશોધન યોજના શરૂ કરે છે ત્યારે સંપૂર્ણ સર્વગ્રાહી માહિતી શોધ કરવી જરૂરી હોય છે. પરિણામો તેને તેના રસના વિષયમાં અદ્યતન બનાવવામાં મદદ કરશે જ્યાંથી તે આગળ કામ કરી શકે. આ પ્રવૃત્તિ અમુક વાઝમયસૂચિય અને અન્ય માહિતી સંગ્રહ, ઓનલાઈન, CD-ROM અથવા ઓનસાઈટનો ઉપયોગ કરવાની બાબતનો સમાવેશ કરે છે. વાઝમયસૂચિય માહિતી સંગ્રહો માહિતી સંગ્રહોનું સંક્ષેપીકરણ અને નિર્દેશીકરણ ઓનલાઈન અને CD-ROM સંસ્કરણમાં અને તેમને સર્ચ કરવાની પદ્ધતિને એકમ-4માં ચર્ચા કરાઈ છે. સંપૂર્ણ ગ્રંથ વાઝમયસૂચિય માહિતી સંગ્રહ હાલ વધારે માત્રામાં ઉપલબ્ધ બની રહ્યા છે એ કારણથી એકમ-9માં વાઝમયસૂચિય સંપૂર્ણ ગ્રંથ માહિતી સંગ્રહ સેવાઓને સમર્પિત કરાયો છે.

સાહિત્ય શોધના પરિણામ સ્વરૂપ સામયિકો અથવા પરિષદ કાર્યવાહીઓ, હેવાલો વગેરેમાંથી સાહિત્ય શોધમાં નોંધાયેલ કેટલાક લેખોના સંપૂર્ણ ગ્રંથો વાંચવાનું (ઉપયોગકારો) ઈચ્છે છે. આવા કિસ્સાઓમાં

ગ્રંથપાલ પ્રલેખ પ્રાપ્તિ સેવા પૂરી પાડે છે. આ પ્રાપ્તિ બાબતની આ અભ્યાસક્રમની એકમ-10માં તે અંગે સંપૂર્ણ રીતે ચર્ચા કરાઈ છે.

ઘણાં વાચકો દ્વારા અવારનવાર માહિતી માટે વિનંતીઓ આવે છે કે જે પુસ્તકાલયમાં સ્ત્રોતો મારફતે પરિપૂર્ણ કરી શકાય નહીં. આવા કિસ્સામાં ગ્રંથપાલ વાચકને બાહ્ય સ્ત્રોતો - જે હોય તેને નિષ્ણાત, સંશોધન સંસ્થા અથવા પરામર્શક સેવા સ્ત્રોતો કહેવાય છે. ઉપયોગકારોને ખાસ પ્રશ્નોના જે જવાબો મેળવવાની જરૂર હોય જે તેને પુસ્તકાલય પ્રકાશનોમાં સમાવિષ્ટ માહિતી દ્વારા સંતોષી શકાય છે. આવી ઉત્તર આપવાની સેવા એ લોકપ્રિય રીતે સંદર્ભ સેવા કહેવાય છે. આવી સેવા તમામ ઉપયોગકારો માટે પુસ્તકાલયના સમગ્ર જીવનકાળ દરમિયાન સતત પ્રવૃત્તિ છે. પરામર્શ સેવાઓ એ સંદર્ભ સેવાઓ સાથે નીકટતાથી સંબંધિત છે. તે અંગે આ અભ્યાસક્રમમાં એકમ-11ના અભ્યાસનો વિષય છે.

ઉપર દર્શાવેલી તમામ સેવાઓ વિસ્તૃત મુદ્દા હેઠળ આવે છે : પુસ્તકાલય અને માહિતી સેવાઓ એકમ- 8થી 11નો વિષય મુદ્દો. ચાલો, આપણે કેટલીક જાગૃકતા સેવાઓની ચર્ચા કરીએ.

◆ તમારી પ્રગતિ ચકાસો

1. જાગૃકતા સેવાઓ કહી શકાય એવી ત્રણ મહત્વની સેવાઓની યાદી આપો.

નોંધ 1. નીચે આપેલી જગ્યામાં તમારા ઉત્તરો લખો

2. એકમના અંતે આપેલા જવાબો સાથે તમારા જવાબો ચકાસો

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

8.2 અદ્યતન અવબોધન સેવાઓ (CURRENT AWARENES SERVICE) :

8.2.1 વ્યાખ્યાઓ અને સામાન્ય ચર્ચા (DEFINITIONS AND GENERAL DISCUSSION) :

માત્ર મુદ્રિત માધ્યમોમાં નહીં પણ વીજાણુકીય માધ્યમમાં પ્રકાશિત થતા અસંખ્ય પ્રલેખોના કારણે વાચક તેના રસના વિસ્તારોમાંથી જે ઉદ્ભવે અને તેનું ધ્યાન રાખવા અશક્તિમાન હોય છે. અદ્યતન અવબોધન સેવા આ સમસ્યાનો ઉકેલ પૂરો પાડવા પ્રયત્ન કરે છે. CAS એ તેના ગ્રાહકોને પુસ્તકાલય દ્વારા અને પ્રવેશગમ્ય અને ઉપલબ્ધ તાજેતરની, નવજાત, અદ્યતન માહિતી સાથે સંબંધિત હોય છે. ચાલો આપણે પ્રતિષ્ઠિત વ્યક્તિઓ દ્વારા અપાયેલ CASની થોડી વ્યાખ્યા જોઈએ.

◆ મેળવ્યા બાદ તરત જ આલોચના કરવા, સેવા આપનાર સંસ્થાને અંગત માહિતી પસંદ કરવા અને એવા લોકો કે જેઓનું કાર્ય તેઓ સાથે સંબંધિત છે તેમના ધ્યાન પર લાવવાની વ્યક્તિગત બાબતોની નોંધણી કરવા માટેની પદ્ધતિની સ્થાપના. તે સામયિકો, પુસ્તકો, ચોપાનિયા, ઈજારાપત્રો અને હેવાલોમાંથી સંગત માહિતીનો સમાવેશ કરતી પ્રક્રિયાઓના જોડાણનો સમાવેશ કરે છે અને વાસ્તવમાં એવું કોઈ પણ ગંભીર વિષયવસ્તુ જે મેળવાયું છે તેનો પણ સમાવેશ કરે છે.

- સ્ટ્રોસ, **Library Science Journal, 1971**

◆ પ્રલેખન સામયિક... આવરી લેવાયેલ સમયગાળા દરમિયાન દેખાતા પ્રલેખોની યાદી અને ખાસ વાચક અથવા તપાસણી હેઠળના ખાસ મુદ્દાની જરૂરિયાતોને માફક આવવા પસંદગી કરાયા સિવાયના પ્રલેખોની યાદી તે સામાન્ય સ્વરૂપનું છે. તે ગ્રાહકોને તેમના કાર્યના ક્ષેત્રોમાં અને સંબંધિત

ક્ષેત્રમાં સર્જાયેલ તમામ નવજાત વિચારોથી તુરત જ માહિતગાર કરવાનો પ્રયત્ન કરે છે.

- ડૉ. એસ. આર. રંગનાથન

- ◆ અદ્યતન અવબોધન સેવા એ માહિતી પદ્ધતિનું સાધન છે જેના દ્વારા ઉપયોગકારોને માહિતી માટે તુરત જ માહિતગાર કરાય છે - પ્રકાશન પછી શક્ય એટલા વહેલા પરંતુ વિસ્તૃત આધારિત વિષય ક્ષેત્ર અથવા વિસ્તાર કે જેમાં વ્યક્તિઓનું જૂથ રસ ધરાવતું હોય અને માહિતી પરત્વે અદ્યતન અભિગમ કેળવવા અથવા સરળ કરવાના ઈરાદા ધરાવતી રીત, કદમાં રજૂ કરાય છે તે વિષે અદ્યતન સાહિત્યના સર્વગ્રાહી દ્વિતીયક સ્ત્રોતમાં સ્થાન પામે તે માહિતી ઉપયોગકારોને અવગત કરાય છે. પુસ્તકાલયના સંદર્ભમાં સમય મર્યાદા પ્રકાશન પ્રાપ્તિ પછી હોવી જોઈએ પરંતુ તેમને સમાવતા દ્વિતીયક પ્રકાશનોના પ્રાપ્તિની ખૂબ પહેલા.

- પ્રો. બી. ગુહા

- ◆ માહિતી સેવાના સૌથી મહત્વના કાર્યો પૈકી એક પ્રાપ્તિ પછી તુરત જ પ્રકાશનોનું મૂલ્યાંકન કરવાનું છે. સેવા આપતી સંસ્થાના કાર્યરૂમને સંગત માહિતી એકત્ર કરીને મૂલ્યાંકન કરવાનું હોય છે અને એક યા બીજી રીતે એ વ્યક્તિઓ કે જેમના કાર્ય સાથે તેઓ સંબંધિત છે તેમના ધ્યાન પર લાવવા માટેની વ્યક્તિગત બાબતોની નોંધ કરવાનું છે

- એથરટન

આપણે જોઈ શકીએ છીએ કે ઉપર આપેલ વ્યાખ્યાઓ તમામ બાબતોમાં એકબીજા સાથે સંમત થતી નથી. આમ છતાં આ વ્યાખ્યાઓમાંથી ઉદ્ભવતી કેટલીક સામાન્ય લાક્ષણિકતાઓ છે.

- ◆ સેવા વ્યાજબી સમયગાળામાં અને ઝડપી હોવી જોઈએ
- ◆ વિવિધ પ્રકારના પ્રલેખોમાંથી પસંદગી કરવી પડે છે.
- ◆ સેવા સમગ્ર રૂપે હોય છે
- ◆ માહિતીની અદ્યતનતા અગત્યની છે.
- ◆ અદ્યતન અભિગમ વિકસાવવો એ CASનું મુખ્ય લક્ષ્ય છે.

આથી આપણે CASનો કેટલાક ઉદ્દેશો તરીકે નીચે પ્રમાણે ઉલ્લેખ કરીએ

- ◆ ઉપયોગકારોને અદ્યતન ઝોક અને વિકાસથી માહિતગાર રાખવો.
- ◆ અદ્યતન માહિતી / સાહિત્ય શોધવામાં ઉપયોગકારોનો સમય બચાવવો
- ◆ ઉપયોગકારોના મનમાં 'અદ્યતન' અભિગમ વિકસાવવો
- ◆ ગુણવત્તાસભર સંશોધનને પદોન્નત કરવું અને પ્રયત્નોને બેવડાતાં નિવારવું
- ◆ નવા વિચારોના સર્જનને સહાય કરવી.

CASની કેટલીક લાક્ષણિકતાઓ ધ્યાનમાં રાખવી ઉપયોગકારી છે.

- ◆ CAS ઉપયોગકારને તેના રસના ક્ષેત્રોમાં તાજેતરના વિકાસ વિશે સજાગ કરો.
- ◆ CAS એ કોઈ ખાસ પ્રશ્નોનો ઉત્તર આપતું નથી.
- ◆ CASએ અત્યંત વિસ્તૃત કક્ષાએ સમગ્ર બ્રાઉઝીંગ સાધન છે.
- ◆ CASએ વિષવસ્તુઓ સંસ્થા, ગ્રાહકો, સ્ત્રોતો વગેરે મુજબ બદલાય છે.
- ◆ તે જાહેરાત ક્રિયાવિધિ છે.
- ◆ માહિતી મુદ્રિત અથવા વીજાણુકીય હોય.

- ◆ તે ઉપયોગકારોના વિશાળ જૂથ તરફ લક્ષિત હોય છે અને નહિં કે એક વ્યક્તિ આધારિત.
- ◆ આગળ પ્રલેખ પસંદગી કે તેનાં સુધારા ક્રિયાવિધિ અથવા પ્રતિપોષણ હાજર હોતાં નથી.
- ◆ ઉપયોગની ગતિ, અદ્યતનતા અને સરળતા અગત્યના છે.
CASની રૂપરેખા તૈયાર કરતી વખતે આપણે નીચેના પરિબળોનું ધ્યાન રાખવું જરૂરી છે.
- ◆ ઉપયોગકર્તા જૂથની જરૂરિયાતો
- ◆ સમાવેશ કરવાના સાહિત્યનો પ્રકાર : પુસ્તકો, સામયિક લેખો, ઇજારાપત્રો, ઘટનાઓ, એવોર્ડો, પ્રકાશન તકો, હેવાલો વગેરે
- ◆ નકશો રજૂઆત અને લેખન લિપિ.

CASની વિભિન્ન તરાહો :

- ◆ CAS પુસ્તકાલયમાં જ ઉત્પાદિત કરાય.
- ◆ CASને બાહ્ય સ્ત્રોત દ્વારા પણ આપી શકાય અથવા તુરત જ ઉપલબ્ધ સ્ત્રોતમાંથી ખરીદી શકાય.

8.2.2 CASના પ્રકારો અથવા સ્વરૂપો (Forms or Types of CAS) :

પુસ્તકાલય, ઉપયોગકારો, યોજનાઓ અને સ્ત્રોતો ઉપર આધાર રાખીને CASના અમુક સ્વરૂપો છે.

- a. પુસ્તકાલયોમાં ઉમેરણોની યાદી
- b. અદ્યતન અવબોધન યાદી / સૂચનાપટ
- c. અદ્યતન વિષયવસ્તુઓ (TOC) લઘુ ફકરાઓ
- d. પ્રવર્તમાન સંશોધન
- e. રોજગારીની તકો
- f. ભાવિ ઘટનાઓની યાદી

હવે આપણે આ પ્રત્યેની કેટલાક ઉદાહરણો સાથે ચર્ચા કરીશું.

(a) ઉમેરણોની યાદી :

CAS સ્વરૂપ એ સૌથી સરળ એ ઉમેરણોની પરંપરાગત યાદી છે તે નિર્દિષ્ટ સમયગાળો, અઠવાડિયું, પખવાડિયું કે મહિના દરમ્યાન પુસ્તકાલય દ્વારા પ્રાપ્ત કરાયેલ વાચન સામગ્રીની તમામ બાબતોની યાદી છે. નોંધણીની વ્યવસ્થા વિસ્તૃત વિષય શીર્ષકો હેઠળ હોઈ શકે અથવા ખાતાઓ, યોજનાઓ, કાર્યક્રમો વગેરે દ્વારા હોઈ શકે. તે તાજેતરના ઉમેરણો જાણવા યાદીના સંબંધ ભાગો, બ્રાઉઝ કરવા ઉપયોગ કરનારને માત્ર મદદ કરવાનો છે.

નાના પુસ્તકાલયમાં તેને મેન્યુઅલી તૈયાર કરી શકાય છે, જ્યારે મોટા પુસ્તકાલયોમાં યાદીની કમ્પ્યુટરનો ઉપયોગ કરીને નિયમિત અને સમયસર પ્રકાશન સરળતાથી આપી નિયમિત કરી શકાય. મોટા ભાગના પુસ્તકાલય ઓટોમેશન પેકેજિંગ અને નિયમિત સુવિધા તરીકે પૂરા પાડે છે. વ્યક્તિને પ્રવેશકૃત અથવા પ્રાપ્તિની તારીખ કે જ્યાંથી યાદી છાપવાની હોય છે તેનો નિર્દેશ કરવાની જરૂર પડે છે. આ યાદીઓ ગ્રાહકગમ્ય હોય છે. તમે જે ક્ષેત્રોનો સમાવેશ કરવાના હોય તે પસંદ કરો, હેવાલ, નકશો અક્ષરો વગેરે માત્ર એકવાર નિર્દિષ્ટ કરી શકાય છે. પરંપરાગત રીતે ઉમેરણોની યાદીઓ કાગળ ઉપર છપાય છે અને વિતરિત કરાય છે. જ્યાં વાચકો ઈ-મેઈલ ઉપર ઉપલબ્ધ હોય અથવા નેટવર્ક ઉપર ઉપલબ્ધ હોય ત્યારે ઉમેરણોની યાદીઓની નકલો ઈ-મેઈલ દ્વારા મોકલાય છે.

(b) અદ્યતન અવબોધન યાદીઓ અથવા બૂલેટીનો (Current Awareness Lists of Bulletins) :

પુસ્તકાલયો તેમના દ્વારા લવાજમ ભરાયેલ સામયિકોમાંથી લેખો નિર્દેષ કરે છે. સામાન્ય રીતે પુસ્તકાલય તૈયાર સોફ્ટવેર પેકેજીસમાં 'લેખ નિર્દેશીકરણ' સુવિધાના ભાગ તરીકે પાર પડાય છે. કેટલાક ઉપયોગી ક્રમમાં રજૂ થયેલ નિર્દેશિકામાંથી પસંદગીના લેખોની સમયાંતર યાદી એ અદ્યતન અવબોધન યાદી બને છે. સેવાથી સમયકાલીનતા, સમાવિષ્ટ ઉલ્લેખોની સંખ્યા, વિગતોની કક્ષા (સંક્ષેપો સમાવિષ્ટ કરાયા છે કે કેમ) નકલોની સંખ્યા કે જે વિતરિત કરાશે (જો મુદ્રિત સંસ્કરણમાં હોય તો) અને અન્ય વિગતો નિશ્ચિત કરવી જોઈએ.

સામગ્રી જ્યારે માત્ર વાડમયસૂચિ માહિતીને આવરી લે છે ત્યારે તે અદ્યતન અવબોધન યાદી કહેવાય છે. જે તે સારાંશ અથવા સંક્ષેપો અને ઉપયોગકારને ઉપયોગી માહિતીનો સમાવેશ કરે તો પછી તેને અદ્યતન અવબોધન બુલેટીન કહેવાય છે. ઘણા ગ્રંથાલયો આવી સેવાઓને અદ્વિતીય નામો આપે છે. કેન્દ્રિય ઔષધિ સંશોધન સંસ્થા, લખનૌ, ગ્રામ્ય વિકાસની રાષ્ટ્રીય સંસ્થા, હૈદરાબાદ, ભારતીય શહેરોમાં અમેરિકન પુસ્તકાલયો વગેરે અદ્યતન અવબોધન યાદીઓ બુલેટીનો આપતા પુસ્તકાલયોના ઉદાહરણો છે.

ગ્રંથાલયો અદ્યતન ઓટોમેશન પ્રોગ્રામો દ્વારા સહેલાઈથી અદ્યતન અવબોધન સેવાઓ તૈયાર કરી શકે છે. ગ્રંથાલયના કર્મચારીઓ જે તે વિષયને પહેલાંથી જ તેમને જોઈતાં સ્વરૂપ આપી દે છે. જે નીચે પ્રમાણે હોઈ શકે છે.

1. સામયિકના શીર્ષક મુજબ
2. વિસ્તૃત વિષય શીર્ષકો દ્વારા
3. સંસ્થામાં વિભાગો / યોજનાઓ / કાર્યક્રમો દ્વારા
4. વર્ગીકરણ યોજના દ્વારા
5. 1 થી 4નું મિશ્રણ

અદ્યતન અવબોધન યાદીમાં મુદ્દાઓના ક્રમ માટે ઉપયોગમાં લેવાયેલ વ્યવસ્થા પદ્ધતિ પર આધાર રાખીને વ્યક્તિએ CAS કાર્યક્રમોમાં ઉપયોગ માટે વિભાગો, કાર્યક્રમો, યોજનાઓ, વિષય શીર્ષકોની ધોરણીય યાદી તૈયાર કરવી પડે છે.

અમુક રીતે અદ્યતન અવબોધન યાદી અથવા બુલેટીન પૂરી પાડવામાં કમ્પ્યુટરનો ઉપયોગ કરાય તે અગાઉ ઉલ્લેખિત કરાયા મુજબ આ માનદંડ પુસ્તકાલય સમરૂપતા પેકેજના ભાગ તરીકે કરી શકાય છે. યાદી છાપી શકાય છે અને વિતરિત કરી શકાય છે. ઉપયોગકારોને ઈ-મેઈલ દ્વારા સોફ્ટ કોપી મોકલી શકાય છે. નીચે કેટલીક અન્ય પદ્ધતિઓ / સેવાઓની ચર્ચા કરી છે.

(c) TOC સેવા અથવા 'અદ્યતન વિષયવસ્તુ' યાદીઓ (TOC Service of "Current Content" Lists) :

(i) TOC સેવા

(ii) CAS- TOC ઉદાહરણ IIT દિલ્હી

(iii) સામયિક પ્રકાશકની વેબસાઈટ પરથી TOC

TOCનું બાહ્યસ્ત્રોતકરણ

JCC

(iv) નિર્દેશીકરણ ઉપયોગ કરવો અને સામયિક સંક્ષેપ કરવો : વિજ્ઞાણકીય સંસ્કરણ

(v) TOC સેવા

(i) ટેબલ ઓફ કન્ટેન્ટ TOC સેવા : માનવીય સંચાલનના કિસ્સામાં આ સરળ, ઝડપી અને સીધી પ્રક્રિયા છે. પુસ્તકાલયને સમયાંતરે જ્યારે પ્રાપ્ત થાય ત્યારે સામયિક વિષય વસ્તુના પાનાની ફોટોનકલ તૈયાર કરે છે. એ પછી ઉપયોગકારોને

વિતરણ માટે અસંખ્ય જૂથો બનાવાય છે. અહીં સામયિક શીર્ષકોની પસંદગી કરવી પડે છે. લેખોના શીર્ષકો સંબંધિત મુદ્દાને વ્યક્ત કરતા ન હોય તો આ તેની ખામી છે. અમુક પાનાની (ફોટોકોપી) કરવી અને પછી તેના સેટ બનાવવા એ સમય માગી લે છે. એવી અપેક્ષા મુજબ ‘અઘતન’ ન હોય કાં તો લેખક દ્વારા અથવા વિષય ચાવીરૂપ શબ્દો દ્વારા સર્ચ સુવિધા નથી ત્યાં માત્ર બ્રાઉઝિંગ શક્ય છે. ફોટોકોપી કરતી વખતે રંગીનમાંથી શ્વેત-શ્યામ સંસ્કરણ નબળી ગુણવત્તા નકલોમાં પરિણમે છે કદાચ ઘણીવાર ઉપયોગ ન કરી શકાય તેવી પણ હોય છે આથી જો (TOC) સેવા કમ્પ્યુટરના ઉપયોગ દ્વારા પાર પડાય તો આ તમામ સમસ્યાઓ દૂર કરી શકાય છે.

(ii) **TOC સેવા હાર્ડકોપી સેવાનું ઉદાહરણ :** ફાઉન્ડેશન ફોર ઈનોવેશન એન્ડ ટેકનોલોજી (IIT દિલ્હીનાં) સહકાર વડે NISSAT, DSIR દિલ્હીના આધાર સાથે દિલ્હીની ઈન્ડિયન ઈન્સ્ટીટ્યુટ ઓફ ટેકનોલોજીનું કેન્દ્રિય પુસ્તકાલય નિયમિત રીતે “પસંદગીયુક્ત તકનિકી માહિતી” બહાર પાડે છે. તે મહિનામાં એક વાર ટપાલ દ્વારા છપાઈમાં સહચારી ગ્રાહકોને વિતરીત કરાય છે. આવશ્યક રીતે તે યદ્યચ્છ રીતે પસંદગી કરાયેલા સામયિકો અને IIT દિલ્હી પુસ્તકાલયમાં પ્રાપ્ત સામયિકો અને IIT દિલ્હીના પુસ્તકાલયમાં પ્રાપ્ત સામયિકોના વિષયવસ્તુ પાનાઓની સારણીની ફોટો નકલોનો સંગ્રહ છે. આવરી લેવાયેલા ખાસ અંકો દર્શાવતા સામયિક શીર્ષકોની નિર્દેશિકા હોતી નથી. જો હોય તો તે ઉપયોગી થશે. લગભગ 30-35 સામયિક અંકો પ્રત્યેક મહિને આવરી લેવાય છે STMના તમામ વિસ્તારોને પસંદ કરાય છે. જો કે સેવાનું શીર્ષક સૂચવે છે કે તે ‘જૂથ આધારિત SDI સેવા’ છે. વાસ્તવમાં તે TOC પાના આધારિત CAS સેવા છે.

(iii) **સામયિક પ્રકાશનની વેબસાઈટ પરથી (TOC) :** વિશિષ્ટ ગ્રંથાલયોમાં અઘતન અવબોધન યાદી આ પ્રકારના પ્રલેખોને આવરી લે પણ આમ છતાં મોટાભાગે માત્ર સામયિક લેખો નિત્યક્રમ તરીકે આવરી લેવાય છે. મોટા ભાગના સામયિક પ્રકાશકો વિષયવસ્તુઓની સારણી બનાવે છે અને ઘણા પ્રકાશકો તેમની વેબસાઈટ ઉપર સારસંક્ષેપો પણ પૂરા પાડે છે. પ્રકાશક લક્ષ્ય ઉપયોગકારને વેબસાઈટ ઉપર તેને નોંધણી કરવા માટે પરવાનગી પણ આપે છે. ત્યારબાદ ઉપયોગકાર જેવું અને જ્યારે નવા અંકનું પ્રકાશન થાય ત્યાર તેને નિયમિત રીતે TOC નકલ માટે ઈ-મેઈલ કરાય એવી વિનંતી કરે છે. આ મોટા ભાગના પ્રકાશકો તરફથી નિઃશુલ્ક સેવા છે. આ રીતે ગ્રંથપાલ એક સમય નોંધણી / વિનંતી તરીકે તેના ઉપયોગકારો રસ ધરાવતા હોય એવા અમુક સામયિકો માટે TOC મેળવી શકે છે. ત્યારબાદ જ્યારે નવા અંકો ઉપલબ્ધ થાય ત્યારે સંબંધિત TOCની ગ્રંથપાલને ટપાલ દ્વારા જાણ કરાશે. ગ્રંથપાલ ઉપયોગકારોની જરૂરિયાતોને આધારિત વિવિધ ઉપયોગકારોને આ મોકલવા તેની ઈ-મેઈલ પદ્ધતિમાં સ્વયં સંચાલિત ક્રિયાવિધિ સ્થાપિત કરી શકે છે.

જો ઉપયોગકારો તેમને પ્રકાશકોની વેબસાઈટ પર નોંધણી કરાવવાનું પસંદ કરે તમે તેમને આમ કરવામાં મદદ કરો અને પ્રોત્સાહિત કરો આમ છતાં ગ્રંથપાલ અમુક ઉપયોગકારોના વતી વિનંતી કરે તો તેના સ્પષ્ટ ફાયદાઓ છે. એક ફાયદો છે કે તમે ઉપયોગકારો દ્વારા કરાતા પ્રયત્નો નિવારી શકો એ જ TOCની નકલ તમારા પુસ્તકાલયમાંથી ઘણા ઉપયોગકારોને પૂરી પડાશે. બીજું તમારા ઈ-મેઈલ સર્વર પર માત્ર એક જ ઈ-મેઈલ આવે છે અને આથી માહિતી પ્રવાહમાં માહિતી ભીડનો વધુ પ્રવાહ ઓછો થાય છે. દાખલા તરીકે સત્યમ્ કમ્પ્યુટર સર્વિસીસ લિમિટેડ, હૈદરાબાદ નેટવર્કની સમસ્યાઓ નિવારવા આ પદ્ધતિ અખત્યાર કરે છે.

(iv) **TOC સેવાઓનું બાહ્યસ્રોતકરણ (આઉટ સોર્સિંગ) :** જ્યારે પ્રકાશક એ મોટો પ્રકાશક હોય છે ત્યારે તમે એક જ સાથે ઘણા બધા સામયિક શીર્ષકોનો TOC મેળવવાનું પસંદ કરો છો. એલ્સવીયરનું સાયન્સ ડાયરેક્ટર આવું એક ઉદાહરણ

છે. પુસ્તકાલય તાજેતરમાં લવાજમ ભરાયેલ તમામ સામયિકોમાં ઉપલબ્ધ તમામ લેખોનો માહિતી સંગ્રહ સર્જવાનું સમગ્ર કામ બીજાને આઉટસોર્સિંગ માટે પસંદ કરી શકે છે. જે તે પ્રકાશક શક્તિશાળી સર્ચ સુવિધા અર્થે માહિતી સંગ્રહ પૂરો પાડશે જ્યાં વ્યક્તિ શીર્ષક દ્વારા સામયિકોની વિષયવસ્તુ સર્ચ કરી શકે છે. આવી સેવા પૂરી પાડનાર એક બેંગ્લોરની ઈન્ફોર્મેટિક્સ ઈન્ડિયા લિમિટેડ છે.

- (v) સામયિક અભ્યાસ વિષયવસ્તુ (JCC) : ઈન્ફોર્મેટિક્સ JCC તરીકે ઓળખાતું વિષયવસ્તુ રજૂ કરે છે જે સામયિક અભ્યાસ વિષયવસ્તુના ટૂંકાક્ષરી તરીકે છે. પુસ્તકાલય JCCમાં તેમણે પ્રાપ્ત કરેલા તમામ અથવા કોઈ પણ શીર્ષકોનો સમાવેશ કરવાનું પસંદ કરી શકે છે. જો મૂળ પ્રકાશક પાસે વિજ્ઞાણ સ્વરૂપમાં ખરેખર ઉપલબ્ધ હોય તો પછી સંક્ષેપો સાથે વાક્યમયસૂચિ માહિતી વિકેતા દ્વારા પોતાની જાતે સીધી રીતે એકત્રિત કરાય છે. જો સામયિકો શીર્ષક મુદ્રિત સ્વરૂપમાં ઉપલબ્ધ હોય તો પછી ગ્રંથાલય નિયમિત રીતે જ્યારે પુસ્તકાલયમાં પ્રાપ્ત થાય ત્યારે તેને વિષયવસ્તુ પાનાની ફોટો નકલો વિકેતાને મોકલે છે.
- JCC અદ્યતન અવબોધન સાધન હોવાથી તે ઘણી આગળ છે. JCC સેવાનું અદ્વિતીય કાર્ય છે કે લેખોનો માહિતી સંગ્રહ સંપૂર્ણ રીતે તમારો હોય છે જો તમે લવાજમ બંધ કરવાનું નક્કી કરો તો પણ જ્યારે જ્યારે પ્રકાશક તરફથી ઉપલબ્ધ હોય ત્યારે સંક્ષેપો પૂરા પડાય છે. ત્યાંથી વ્યક્તિ પ્રકાશકની લેખકની પૂર્ણ ગ્રંથ પ્રવેશ આપતી વેબસાઈટ પર ચોક્કસ જગ્યાએ સરળતાથી અને ગતિવિહિન રીતે ખસી શકે છે. અલબત્ત આ ત્યારે જ શક્ય છે પુસ્તકાલયને કાં તો એકલા અને સામુહિક સંસ્થા દ્વારા ચુકવાયેલા લવાજમ દ્વારા યોગ્ય ઓનલાઈન પ્રવેશ હોય તો અને તેની પાસે આવશ્યક યુઝર આઈ.ડી. અને પાસવર્ડ વગેરે હોય તો.
 - તેના ઉપયોગકારોને શક્તિશાળી CAS પૂરો પાડવા ગ્રંથપાલને જે કરવાની જરૂર હોય છે તે JCC સેવા માટે લવાજમ ભરવું અને નિયમિત રીતે વિષયવસ્તુ પાનાની કોપી મોકલવી અને જ્યારે જ્યારે જરૂર પડે ત્યારે જો સંસ્થા ઉપયોગકારોને સંસ્થાના સ્થાનિક વિસ્તાર માળખામાં હોય તો પ્રત્યેક ઉપયોગકારને તેના ડેસ્કટોપ પરથી પુસ્તકાલય સર્વર પર JCC માહિતી સંગ્રહ પરત્વે સીધો જ પ્રવેશ હોઈ શકે. પુસ્તકાલય વિકેતાના સર્વર કમ્પ્યુટર પર માહિતી સંગ્રહ યજમાન બનવાનું પસંદ કરી શકે, જે કિસ્સામાં તમારી સંસ્થાના દરેક ઉપયોગકાર ઈન્ટરનેટ એક્સપ્લોરર અથવા નેટસ્કેઈપ જેવા ઈન્ટરનેટ બ્રાઉઝરનો ઉપયોગ કરીને માહિતી સંગ્રહમાં પ્રવેશ કરી શકે.
 - વહીવટદાર તરીકે ગ્રંથપાલે ઓનલાઈન પ્રવેશની વિગતો (આઈ.પી. એડ્રેસ, યુઝર આઈ.ડી. પાસવર્ડ વગેરે) માત્ર એકવાર વિકેતાની સિસ્ટમમાં દાખલ કરવા પડે છે જ્યારે JCC સામુહિક સંઘ હેઠળ પુસ્તકાલયોના જૂથ સુધી વિસ્તૃત કરાય છે ત્યારે આપણી પાસે JCCC હોય છે. જર્નલ ગેટ વે કસ્ટમાઈઝ્ડ કન્ટેન્ટ ફોર કોન્સોર્સિયમ સામુહિક સંઘોના પેટાવિભાગ હેઠળ અમુક (JCCC) પ્રયત્નોના ઉદાહરણો હવે પછીના એકમમાં ઉલ્લેખાયા છે.
- (vi) સામયિક સારકરણ અને નિર્દેશીકરણ ઉપયોગ કરીને - વિજ્ઞાણ સંસ્કરણ : અન્ય માર્ગો કે જેમાં અદ્યતન અવબોધન સેવાઓ પૂરી પડાય છે. તે સંબંધ સારકરણ અને નિર્દેશીકરણ સેવાઓનું લવાજમ ભરવું. અસંખ્ય વિશિષ્ટ શીર્ષકો જેવા કે કેમીકલ એબસ્ટ્રેક્ટ્સ, બાયોલોજીકલ એબસ્ટ્રેક્ટ્સ, અદ્યતન વિષયવસ્તુઓ વગેરે મુદ્રિત રીતે CD-ROMમાં, ઓનલાઈન અને ઓનસાઈટ સંસ્કરણમાં નિર્દિષ્ટ સમયગાળા માટે, પરવાના વ્યવસ્થાઓ પ્રત્યક્ષ અથવા માહિતી સંગ્રહ પરત્વે પ્રવેશની પરવાનગી આપે છે. આવી સેવાઓ પ્રકાશકની વેબસાઈટમાંથી મૂળ લેખો પરત્વે સંપૂર્ણ વિષયવસ્તુ પ્રવેશ તરફ પણ દોરી જાય છે. આના આધારિત SDI, CAS અને અન્ય સેવાઓ અપાય છે.

(vii) **TOC સેવા ETOCનું ઉદાહરણ - સોફ્ટવેર :** વિષયવસ્તુઓની સારણીની ઈમેઇલ પૂર્તિ ETOC એ નેશનલ સેન્ટર ફોર સાયન્સ ઈન્ફોર્મેશન દ્વારા પૂરી પડતી સેવા છે તે FTP થઈને NCSI દ્વારા ડાઉનલોડ કરાયેલી ફીલડેક્સિયા, અમેરિકાની વૈજ્ઞાનિક માહિતી માટેની સંસ્થા દ્વારા બહાર પડતા અદ્યતન વિષયવસ્તુ અંકોમાંથી ઉતરી આવ્યું છે. તે દરેક અઠવાડિયે ઈ-મેઇલ દ્વારા ઉપયોગકાર દ્વારા આ અગાઉથી ઓળખાયેલ સામયિકોના સંક્ષેપો સાથે વિષયવસ્તુના પાનાનું વિતરણ કરે છે તે IISc કેમ્પસમાં ઉપયોગકારોના ઉપયોગ માટે મર્યાદિત છે.

ETOC ઉપયોગકારોને તેમની પસંદગીના સામયિક શીર્ષકો પસંદ કરીને વેબ મારફતે સેવા માટે તેઓ પોતે નોંધણી કરાવી શકે છે. નોંધણીપત્રક ઈ-મેઇલ દ્વારા મેળવાય છે અને એક નકલ ઉપયોગકારને ખાતરી માટે મોકલાય છે. પ્રોફાઇલ ક્રમ આપીને ઉપયોગકાર માટે એક પ્રોફાઇલ તૈયાર કરાય છે. પત્રક પસંદગી માટે ઉપલબ્ધ સામયિક શીર્ષકો આપે છે. પ્રત્યેક અઠવાડિયામાં 10 અંકો ISI FTP સાઈટમાંથી ડાઉનલોડ કરાય છે. તમામ નોંધો CCWIN દ્વારા પૂરા પડાયેલા કાર્યક્રમ CCWINનો ઉપયોગ કરીને ડાઉનલોડ કરાય છે. આ ડાઉનલોડ કરાયેલી ફાઇલને (Linux પ્લેટફોર્મમાં તબદિલ કરવામા આવે છે અને સંસ્થાગત વિક્સાવાયેલા (C) પ્રોગ્રામનો ઉપયોગ કરીને પ્રક્રિયા કરાય છે. 210 ઉપયોગકારો હોવાના કારણે ફાઇલોની પ્રક્રિયા સામયિકો માટે ઉલટાવેલ ફાઇલો સર્જીને કરાય છે. પછી તેઓને ઉપયોગકારોની ઉપયોગકાર પ્રોફાઇલ સાથે સરખાવાય છે અને નિગમન મેળવાય છે. નિગમન ઉપયોગકારને ઈ-મેઇલથી મોકલાય છે. ઉપયોગકાર તેની પ્રોફાઇલ કોઈ પણ સમયે સુધારી શકે છે. તે મહત્તમ 10 સામયિક શીર્ષક પસંદ કરી શકે છે.

તમે અનુમાન કરો કે, NSCI બેંગ્લોર દ્વારા અપાતી ETOC સેવા CAS કરતા SDI તરીકે ગૂંચવાય તેવી શક્યતા છે આમ છતાં, ઉપયોગકારને ખાસ પ્રશ્ન નડતો નથી. પસંદ કરાયેલા સામયિક શીર્ષક આધારિત માત્ર સામાન્યીકૃત નિગમન અપાય છે. આથી, તે માત્ર CASનું ઉદાહરણ છે

(d) **પ્રવર્તમાન સંશોધન (Research in Progress):**

- શૈક્ષણિક અને વિજ્ઞાન અને તકનીકી સંસ્થાઓમાં વૈજ્ઞાનિકોને તેમના રસના, પસંદગીના ક્ષેત્રોમાં અન્યત્ર પ્રવર્તમાન અદ્યતન સંશોધનો ઉપર ધ્યાન રાખવાનું ગમતું હોય છે. સંશોધન યોજનાઓ તેમના વચગાળાના તારણો, સમાવિષ્ટ નિષ્ણાતો વિશે સમાચારો ઘણા ઉપયોગી હોય. આ માહિતી અગ્રગણ્ય સામયિકો અને સમાચાર પત્રોમાંથી પસંદ કરાય છે અને સમાચાર પત્રના સ્વરૂપે વિતરીત કરાય છે.
- ઘણી સંસ્થાઓ જેવી કે નેશનલ એરોસ્પેસ લેબોરેટરીઝ બેંગ્લોર, નેશનલ કેમિકલ લેબોરેટરી પુણે, સેન્ટ્રલ ડ્રગ્સ રીસર્ચ ઈન્સ્ટીટ્યૂટ લખનૌ આવી સેવાઓ આપે છે. જો આવી સેવા સંસ્થાગત આપવાની હોય તો પછી ઉપયોગી બાબતોનો માહિતી સંગ્રહ હેવાલ ઉત્પાદન સુવિધા સાથે સર્જવો જોઈએ. અવારનવાર આવી સેવાઓ અપાવી જોઈએ.
- દાખલા તરીકે પ્રોજેક્ટસ મોનીટર તરીકે ઓળખાતી એક વેબસાઈટ તમામ પ્રવર્તમાન ઔષધિ યોજનાઓની વિગતો પૂરી પાડે છે. ઔષધિ ઉદ્યોગ સાથે જોડાયેલ ગ્રંથપાલ આ યોજના માહિતી સંગ્રહ પરત્વે ઓનલાઈન પ્રવેશ મેળવવા લવાજમ ભરે એ જરૂરી છે તે (CAS) અને તકનીકી લેખો પૂરતું મર્યાદિત નથી પણ તે વ્યાપાર ધંધો અને વાણિજ્યિક સંબંધિત મુદ્દાઓ માટે પણ હોય છે.

(e) રોજગાર માહિતી ન્યૂઝલેટર (EMPLOYMENT INFORMATION NEWS LETTERS) :

ઉચ્ચતર શિક્ષણ માટેની સંસ્થાઓમાં છેલ્લા વર્ષના વિદ્યાર્થીઓને યોગ્ય રોજગારીની તકો વિષે સતત માહિતગાર રહેવાનું ગમતું હોય છે. કેમ્પસની મુલાકાત માટે આવતી ઉદ્યોગ કંપનીઓ, નોકરીની તકો, નોકરી સંબંધિત વેબસાઇટો જેવી કે, Naukri.Com, Jobsahead.com વગેરે સાથે કડીઓ વિષે માહિતી આપતું ન્યૂઝલેટર સંપાદિત કરાય તો અને વિતરિત કરાય. સંસ્થાનું ઇન્ટ્રાનેટ આ માહિતી મેળવવાનું સર્વોત્તમ સાધન છે.

(f) આગામી પ્રસંગોની યાદી (Forthcomming event List) :

આગામી પ્રસંગો / બનાવો જેવા કે પુસ્તકાલય ઉપયોગકારના રૂચિના ક્ષેત્રોમાં સેમીનાર, સિમ્પોઝિયમ, કાર્યશાળા અને પરિષદોની યાદી સંપાદિત કરી શકાય. આવી સેવા વૈજ્ઞાનિકને પેપર્સ (પત્રો) રજૂ કરવા, સાથીઓને મળવા અને તેમના કાર્યની જાહેરાત કરવા મદદ કરે છે. માહિતી સંબંધ સામયિકો, સમાજ, સમાચારપત્રો અને બનાવો માટે વિશિષ્ટ સેવાઓ આપતી વેબસાઇટો જેવી કે : (<http://www.papersinvented.com>)માંથી પસંદ કરાય (NISSAT) એ લવાજમ સાથેના પ્રકાશન તરીકે આગામી બનાવોથી દ્વિમાસિક નિર્દેશિકા પ્રકાશિત કરે છે.

◆ ઘટનાઓની યાદી : (ICAR) સેવાઓનું ઉદાહરણ :

ન્યુ દિલ્હીની ઇન્ડિયન કાઉન્સિલ ઓફ એગ્રીકલ્ચરલ રીસર્ચ સેમિનાર, સિમ્પોઝિયમ, કાર્યશાળા, કૃષિ અને સંલગ્ન વિજ્ઞાનોમાંની નિર્દેશિકા તરીકે ઓળખાતી અર્ધમાસિક અઘતન અવબોધન સેવા બહાર પાડે છે. પરિશિષ્ટમાં ક્રમ- 32 જુલાઈ ડિસેમ્બર-2003માંથી બુલેટિનમાંથી નમૂનાનું પાનું આપ્યું છે. આ સેવા તેમના કર્મચારીઓને તાલીમ માટેની તકો આપવા તમામ (HRD) અને તાલીમ વિભાગો વૈજ્ઞાનિકો સંશોધન વિભાગના અધ્યક્ષો તરફ લક્ષિત હોય છે. જે ફોન, ફેક્સ, ઇ-મેઇલ, સ્થળ પ્રસંગમાંથી હાજરી આપવા યોગ્ય માનદંડ (લક્ષિત શ્રોતાગણ)ના સમાવેશ પ્રત્યેક પ્રસંગ વિશે સંપૂર્ણ માહિતી અપાય છે. નિર્દેશિકાને અંતે પ્રસંગો દ્વારા આવરી લેવાયેલ વિષયોની નિર્દેશિકા છે. લગભગ 150 ઘટનાઓ પ્રત્યેક અંકમાં સમાવાય છે. જેમાં માહિતી માસવાર અને પછી ઘટના તારીખવાર ગોઠવાય છે. આ (CAS) બુલેટિન સુધારણા માટેના સૂચનો :

- ◆ સમયસર પ્રકાશન, કારણ કે વિષય વસ્તુઓ ખૂબ જ સમયસંવેદનશીલ છે.
- ◆ સ્થળ દ્વારા નિર્દેશ
- ◆ પ્રદર્શનો, ગોળમેજી પરિષદ, પરિસંવાદનો વ્યાપ વિસ્તારવો
- ◆ ICARના ક્ષેત્રની બહારની ઘટનાઓનો સમાવેશ કરવા વ્યાપ વિસ્તારવો
- ◆ ટૂંકાક્ષરી અને શબ્દના અક્ષરો પરથી બનતા શબ્દોની સમજૂતીની યાદીનો સમાવેશ

8.2.3 સમાચાર (માહિતી) જાણકારી સાધનો (NEW FILTERING SERVICES) :

વિદ્વતાપૂર્ણ સામયિકોમાંથી તકનિકી લેખો ઉપરાંત ઉપયોગકારોને એવા 'સમાચારો'ની જરૂર હોય છે કે જે તેઓ તેમના દૈનિક કાર્યમાં ઉપયોગ કરી શકે. વિવિધ પ્રકારના ઉપયોગકારોને વિવિધ સમાચારોની જરૂર પડે છે જે સારણી 8.1માં દર્શાવાયા છે.

સારણી 8.1

ઉપયોગકારો અને તેમની સમાચાર જરૂરિયાતો

ક્રમ	ઉપયોગકાર	સમાચાર જરૂરિયાત
1.	સ્પર્ધાત્મક બુદ્ધિમત્તા ધરાવતા વ્યવસાયિક	તેમના ક્ષેત્રમાં નવાંગતુક સ્પર્ધકો, કર્મચારીઓમાં ફેરફારો નવી ટેકનોલોજી અને તેમની અસર
2.	વેચાણ કરનાર વ્યક્તિ	સ્પર્ધકોની વર્તમાન પ્રવૃત્તિ ગ્રાહકો વિષે સમાચાર
3.	ઈજનેરો	વિકેતાઓ વિષે માહિતી, સ્પર્ધાત્મક ઉત્પાદનો વિષે માહિતી

વર્તમાનપત્રોમાં, ન્યૂઝલેટરોમાં, વિજ્ઞાણકીય સમાચારો દ્વારા સામયિકોમાં તથા વ્યાપારી સામયિકોમાં ઘણા સમાચારો છપાય છે. સમાચાર જથ્થાકાર કંપનીઓ તમામ સમાચાર એકત્ર કરે છે અને તેને ચકાસે છે. માત્ર લક્ષિત ઉપયોગકારને જે જરૂર છે તે ઉચ્ચ રીતે પસંદગીકૃત અને તારવાયેલા સમાચાર પૂરા પાડે છે. આવી સેવાઓ તારવાયેલા સમાચાર સેવાઓ કહેવાય છે. રૂયટર્સ, રેસ્કટોપ ડેટા, પોઈન્ટ ફાસ્ટ, ડાઉજોન્સ આવી કંપનીઓના કેટલાક ઉદાહરણો છે. ભારતમાં <http://www.securities.com>, vans communications હવે (Fridaycorporation દ્વારા ખરીદાયેલ) છે જે સમાચાર આધારિત સેવાઓ આપે છે.

ક્યારેક સમાચાર તૈયાર પણ મળે છે. આમ છતાં આ સમાચાર સ્ત્રોતોની વિશાળતા અને પુસ્તકાલયોને ઉપલબ્ધ સ્ત્રોતો, સમાચાર જાણકારી સેવાઓ અને બાહ્યસ્ત્રોતીકરણનું લવાજમ ભરતા પુસ્તકાલયોનો અભિગમ પણ સમાચાર જાણકારી સેવા પૂરી પાડવાના કામનું બાહ્યસ્ત્રોતકરણ છે.

સમાચાર આધારિત સેવાઓના પાંચ વિવિધ સ્ત્રોતો છે :

- વર્તમાનપત્રો અને સમાચાર પત્રિકાઓની વ્યક્તિગત વેબસાઈટો
- લોકપ્રિય પોર્ટલ્સ જેવા કે યાહુ, સીફી, રેડીફ, લાયકોસ વગેરે
- ગુગલ સમાચાર જાગરૂકતા સેવા
- સમાચાર જથ્થાકારો- શુલ્ક આધારિત
- માહિતી સંગ્રહ સર્ચ સેવાઓ (Dialog, STN, Lexis) વગેરેના ભાગ તરીકે સમાચાર સેવાઓ આપતા પરંપરાગત માહિતી સંગ્રહ વિકેતાઓ

(a) વ્યક્તિગત વર્તમાનપત્ર વેબસાઈટો (Individual Newspaper Website)

સર્વ વિદિત છે કે લગભગ તમામ અગ્રગણ્ય મહત્વના વર્તમાનપત્રો તેમની પોતાની વેબસાઈટ ઉપર અદ્યતન સમાચાર નિઃશુલ્ક પૂરા પાડે છે. પુસ્તકાલય ઈન્ટ્રાનેટ કે ઈન્ટરનેટ પર તેમના હોમ પેજમાં આવી અગત્યની કડીઓ પૂરી પાડી શકે છે. વાચકો એક જગ્યાએ પ્રવેશ કરી શકે છે જેમને તેમના રસ વર્તમાનપત્રો તરફ લઈ જાય છે. વિશિષ્ટ સમાચાર વાચકો, વ્યાપાર સમાચારપત્રો વગેરે આ જ રીતે જોડાયેલ ઘણાં વર્તમાનપત્રો પણ સર્ચ અને પ્રવેશ સુવિધા પૂરી પાડે છે.

◆ RSS પરિપૂરકોનો ઉપયોગ કરીને(Using RSS Feed) :

વર્તમાનપત્રોની વેબસાઈટોની ચકાસણીનો અભિગમ જો કે સાદો છે. તેમ છતાં તેમાં ઘણી ખામીઓ છે. વ્યક્તિએ અમુક વેબસાઈટો ખોલવી પડે છે. ખાસ સમાચાર મુદ્દાઓ શોધવા પડે છે, તેમને ડાઉનલોડ કરવા પડે છે અને તેમને વાંચવા પડે છે.

આ અત્યંત સમય માંગી લે તેવું અને કંટાળાજનક કામ છે. આ સમસ્યા છે કારણ કે ઘણાં સમાચાર હોમપેજસ અસંખ્ય ચિત્રો, ટૂંકા ચલચિત્ર વગેરેનો સમાવેશ કરે છે અને આ ડાઉનલોડ કરવા સમય લે છે. એ જ સમાચાર ઘણી સાઈટો ઉપર પુનરાવર્તિત થાય, નિર્બળ ઈન્ટરનેટ જોડાણ તેની પોતાની સમસ્યાઓ ઉભી કરે છે.

તાજેતરમાં RSS Feed તરીકે ઓળખાતી ટેકનોલોજી ઉપર દર્શાવેલ ખામીઓ પાર પાડવાનો ઉકેલ લાવવા ઉપલબ્ધ બની છે. સમાચાર બાબતો આપતી ઘણી વેબસાઈટો હજુ પણ (RSS) પરિપૂરક તરીકે ઓળખાતી ટેકનોલોજી પૂરી પાડે છે. ન્યુ ઈન્ડિયન એક્સપ્રેસ (RSS) પરિપૂરક પૂરું પાડતું એક એવું ભારતીય સમાચારપત્ર છે. (RSS) પરિપૂરક એ (xml) ફાઈલ છે. આ ફાઈલને (URL) હોય છે (વેબસાઈટ ઉપર પાનાનું સરનામું) લક્ષિત ઉપયોગકારના વ્યક્તિગત કમ્પ્યુટરમાં તેને સામાન્ય રીતે (RSS) એગ્રીગેટર તરીકે ઓળખાતા નાના કાર્યક્રમને સ્થાપિત કરવો પડે છે. ઘણા (RSS) વાચકો (જથ્થાકારો) મફત ડાઉનલોડ માટે ઉપલબ્ધ હોય છે અને એમફેટોડેસ્ક એ પૈકી એક છે. એમફાટોડેસ્ક સ્થાપિત કર્યા બાદ અને તેને ઈસ્ટોલ કર્યા બાદ વ્યક્તિએ આ કાર્યક્રમમાં (xml) પેજ યોજના (URL)માં પ્રવેશ કરવાનો હોય છે. ત્યારબાદ એમફાટોડેસ્ક સ્વયંસંચાલિત રીતે (xml) પેજ અવારનવાર ડાઉનલોડ કરે છે. (RSS પરિપૂરક) આપણે પછી આપણા ડેસ્કટોપ ઉપર પ્રત્યેક ત્રણ કલાકે નિયમિત રીતે લેવાતા છેલ્લામાં છેલ્લા સમાચાર મેળવીશું. જો આપણે પાંચ સમાચાર ચેનલોમાં પ્રવેશ કર્યોહોય તો પછી આપણી પાસે સમાચાર મુદ્દાઓના પાંચ જૂથ (સેટ) હશે તેમના પૈકી તમામ પાસે વાસ્તવિક સમાચાર મુદ્દા વત્તા ટૂંકસારના (URL) હોય છે. આ રીતે વ્યક્તિ તેના રસના વર્તમાનપત્રમાંથી છેલ્લામાં છેલ્લા સમાચાર સાથે સરળતાથી વાકેફ બની શકે છે. અમુક સાઈટો (RSS) પરિપૂરકોની ઉપલબ્ધ નિર્દેશિકાઓ આપે છે. (www.feedster.com) એ નિર્દેશિકા છે અને સાઈટ (www.disobey.com)નું ઉદાહરણ છે. જે એમફેટોડેસ્ક પૂરું પાડે છે અને અમુક હજાર RSS પરિપૂરકોની પોતાની લાંબી યાદી આપે છે. (RSS) પરિપૂરકોની ચેનલ કહેવાય છે આ ટેકનોલોજીનો ઉપયોગ કરીને તમારી વેબસાઈટ ઉપર અદ્યતન સમાચાર પાના સતત દર્શાવવાની જોગવાઈ છે.

(b) નિ:શુલ્ક સમાચારો આપતા લોકપ્રિય પોર્ટલ્સ (Populat Portals Offering News Free) :

યાહુ, રેડીફ, સીફી, લાયકોસ વગેરે જેવી ઘણી વેબસાઈટો તેમના હોમપેજસ પર સમાચારો પૂરા પાડે છે. સામાન્ય રીતે વ્યક્તિગત રસના વિષયો જેવા કે રાજ્યશાસ્ત્ર, મનોરંજન, આરોગ્ય, જ્યોતિષશાસ્ત્ર વગેરે પસંદ કરવા જોગવાઈ હોય છે. આવી પસંદગી પૂરી પાડવા હોમપેજને ઉપયોગ કરવાની જરૂરિયાતો સાથે બંધબેસતી કરવા યોગ્ય રીતે સુધારાવધારા કરાય છે. આમ છતાં આ સેવાઓ સ્વરૂપમાં સંપૂર્ણ હોય છે અને ટેકનિકલ અથવા કાર્ય સંબંધિત જરૂરિયાતો પરિપૂર્ણ કરતી નથી.

(c) ગૂગલ સમાચાર જાગરૂકતા સેવા (Google News Alerting Service) :

સર્ચ એન્જિન ગુગલ સમાચાર જાગરૂકતા સેવા મફતમાં પૂરી પાડે છે. ફેબ્રુઆરી 2004માં તે બીટા ટેસ્ટીંગની ચકાસણી તબક્કામાં હતી. વેબસાઈટનું સરનામું છે (news.google.com)

ગુગલમાં ચાર મુખ્ય ઘટક માહિતી સંગ્રહો પૈકી એક સમાચાર છે. સમાચાર બાબતો, સમાચાર આપતી સાઈટો- વર્તમાનપત્રો, સમાચારપત્રિકાઓ, સમાચાર વાચર્સ વગેરેમાંથી સમગ્ર વિશ્વમાંથી સ્વયંસંચાલિત રીતે એકત્ર કરાય છે. માનવીય દખલગીરી વગર તેઓને યોગ્ય વિષય જૂથમાં વર્ગીકૃત અને કક્ષાકૃત કરાય છે. સમાચાર કે અદ્યતનીકરણ એ સમગ્ર તથા સતત હોય છે. જે રીતે મેળવાયેલા હોય તે સમાચાર તરત જ ઉપલબ્ધ કરાવાય છે તે દર્શાવીને કે તે ક્યારે ઉમેરાયા

હતા. (દા.ત. 30 મિનિટ પહેલાં) તમે બુલિયન ઓપરેટર, ક્ષેત્ર આધારિત સર્ચિંગ, ભાષા દ્વારા મર્યાદિત વગેરેના સમાવેશ સાથે ગુગલ નિયમિત સર્ચની તમામ સુવિધાઓનો ઉપયોગ કરી શકો છો.

શરુઆતમાં તમારે તમારી જાતને સમાચાર જાગરૂકતા સેવા માટે નોંધણી કરાવવી પડે. આ પ્રક્રિયા સરળ છે. માત્ર તમારું નામ અને ઈ-મેઇલ સરનામું આપો. જ્યારે તમને ગુગલમાંથી પ્રાસ્તાવિક મેઇલ મારફતે આમ કરવાનું કહેવામાં આવે ત્યારે ખાત્રી આપો. ત્યારબાદ સમાચારપત્રમાં સર્ચનું સંચાલન કરો. જ્યારે પરિણામો સંતોષકારક હોય ત્યારે તે સર્ચ પ્રશ્ન ગુગલ એલર્ટમાં દાખલ કરવાનો હોય છે. તમે નિર્દેશ કરો તમારે જાગરૂકતાની દિવસમાં એકવાર ઈ-મેઇલ દ્વારા જરૂર છે કે કેમ અથવા જેવું અને જ્યારે જરૂર હોય ત્યારે ગુગલ માહિતી સંગ્રહમાં સમાચાર ઉમેરાયા છે તેની જરૂર છે કે કેમ, તમે સ્ત્રોતનો નિર્દેશ કરો (સામયિક / વર્તમાનપત્રો) ત્યારબાદ તમારા પ્રશ્નને પરિપૂર્ણ કરતી તાજી માહિતી તમારા ઈ-મેઇલ બોક્ષમાં નિયમિત રીતે આવે છે.

એ યાદ રાખવું જરૂરી છે કે ગુગલ સર્ચ સુવિધાઓની પરવાનગી આપે છે. જેવી કે

- ◆ ભાષા, દેશ દ્વારા મર્યાદિત કરવું
- ◆ શબ્દ વિચ્છેદન (term truncation)
- ◆ સમાનાર્થી શબ્દો માટે શોધ
- ◆ બુલીઅન સંવાહકો, ઉપવાક્ય, શબ્દસમૂહ શોધનો શબ્દ
- ◆ શીર્ષક, પાઠ્ય પુસ્તકનો ભાગ વગેરેમાં સર્ચિંગ
- ◆ સમાચારના સ્ત્રોત દ્વારા મર્યાદિત કરવું

આ સુવિધાના ઉપયોગના ઉદાહરણ તરીકે (ICICI) નોલેજ પાર્કમાં વર્ચ્યુઅલ ઈન્ફર્મેશન સેન્ટરના અનુભવનો ઉલ્લેખ કરી શકાય. અહીં પુસ્તકાલય (ICICI) નોલેજ પાર્ક પર તમામ સમાચારો શોધે છે. તે કોઈ પણ ભારતીય સમાચાર સ્ત્રોતમાં સમાચાર બાબતમાં શીર્ષકમાં દેખાય છે. ગુગલ 90 ભારતીય સમાચાર સ્ત્રોતોમાં સર્ચ કરે છે અને જ્યારે તમે કોઈ હીટ / સમાનતા હોય ત્યારે કડી અને ટૂંકો સાર આપીને ટ્રેનિક ટપાલ મોકલી શકો છો. 90 વર્તમાનપત્રોનું લવાજમ ભરવું અશક્ય છે. આરીતે તે ખર્ચ બચાવે છે. સેવા અત્યંત ઝડપી છે. આ એલર્ટ તમને ઘણા થોડા સમયમાં જ મળી જાય છે અને આ સેવા નિ:શુલ્ક છે.

(d) **શુલ્ક સાથે સેવાઓ પૂરી પાડનાર સમાચાર જથ્થાકારો (News Aggregators providing service for a fee) :**

અસંખ્ય કંપનીઓ શુલ્ક આધારિત સમાચાર માહિતી સેવાઓ પૂરી પાડે છે. પોઈટકાસ્ટ, ડાઉન્લોન્સ, ડેસ્કટોપ ડેટા, રૂઈટર્સ એ કેટલાક ઉદાહરણો છે. આ સાહસ આધારિત પદ્ધતિઓ છે. તેઓ ખર્ચાળ (costly) હોય છે. બહુ મોટી કંપનીઓ જ આ પ્રકારની સેવાઓ આપી શકતી હોય છે અને તેઓની શાખાઓ વિવિધ સ્થળોએ હોય છે. તેઓ યોગ્ય લાયસન્સ ધરાવતી હોય છે. નાઈટ-રીડર અને સ્ક્રૂપ સેવાઓ છે જે લક્ષિત ઉપયોગકાર અંકુશિત સર્ચ આધારિત માહિતીની પરવાનગી આપે છે. અન્યો જેવા કેલેરીનેટ, નેટસ્કેપ સમાચાર કક્ષાઓના પૂર્વ-તારવાયેલા જૂથમાંથી પસંદગીના સમાચારો પૂરા પાડે છે.

તમામ શુલ્ક આધારિત માહિતી એજન્સીઓ માહિતી સમાચાર સીધા જ લક્ષિત ઉપયોગકારને વિતરણ કરવાનો દાવો કરે છે. અહીં વિતરણ ફેક્સ, ઈમેઇલ દ્વારા અથવા ભાડે લીધેલ જોડાણ દ્વારા વિકેતાની કમ્પ્યુટર પદ્ધતિ સાથે સીધી રીતે જોડાયેલ ખાસ રીતે પૂરા પડાયેલ કમ્પ્યુટર ટર્મિનલ પર હોય છે. માહિતી પૂર્વ ગોઠવણીકૃત કક્ષાઓની વિસ્તૃત પસંદગી અથવા ઉપયોગકાર દ્વારા ચલાવાયેલ સર્ચ, પરિષ્કૃત બુલિયન તર્કનો ઉપયોગ કરીને રૂપરેખિત કરાયેલા પ્રશ્નો દ્વારા પ્રાપ્ત કરી શકાય છે. લક્ષિત ઉપયોગકાર એ સામાન્ય રીતે સહચારી સંસ્થા, વિશ્વવિદ્યાલય જેવી સંસ્થા હોય છે નહીં કે કોઈ વ્યક્તિ.

ગ્રંથપાલ અમુક સ્પર્ધા કરનાર એજન્સીઓમાંથી ઉપલબ્ધ સમાચાર માહિતી સેવાઓનું મૂલ્યાંકન કરે છે અને (India, www.securities.com) પેટે આદેશ જેવી એજન્સી પસંદ કરે છે, જે સમાન સમાચાર માહિતી સેવાઓ પૂરી પાડે છે. વ્યક્તિને જેટલી જરૂરી હોય એટલી કક્ષાઓ પસંદ કરી શકે (દેશો, ઉદ્યોગ, વિભાગો, કોર્પોરેટ સંસ્થાઓનું ધ્યાન રાખવું જોઈએ) અને તે મુજબ પૈસા ચૂકવવા જોઈએ. બ્લૂમબર્ગ અને રૂઈટ્સના કિસ્સામાં ખાસ ટર્મિનલ અને ખાસ ભાડે લેવાયેલ જોડાણની જરૂર હોય છે. ગ્રંથપાલ સેવા પ્રાપ્ત કરે છે સોફ્ટવેર અને હાર્ડવેર સ્થાપે છે, ઉપયોગકારો અને તેમના ઉપયોગનું નિયમન કરે છે અને જો કોઈ સમસ્યા હોય તો તે સમસ્યા પર ધ્યાન આપે છે. આ સંયોજકો જેવું કાર્ય કરે છે. શુલ્ક આધારિત સમાચાર જથ્થાકાર મોરઓવર ટેકનોલોજીસનું ઉદાહરણ નીચે આપ્યું છે. (Moreover Technologies (www.moreover.com))

Moreover Technologies

સપ્ટેમ્બર 2003માં શરૂ કરાયેલા મોરઓવર ટેકનોલોજીસ એ પ્રથમ વાસ્તવિક સમય આધારિત વેબલોગ સર્ચસાધન છે. આ ઉત્પાદન હાથ વડે પસંદગી કરાયેલ વાસ્તવિક સમયમાં વ્યવસાય આલોચનાત્મક 75000 કરતાં વધારે વેબલોગ્સમાંથી માહિતી પ્રાપ્ત કરે છે અને સહચારી ઉપયોગકારોને ઉચ્ચ મૂલ્ય સમાચાર, સમીક્ષા અને ગ્રાહક અભિપ્રાય કે જે બ્લોગ્સમાં રહે છે તે પરત્વે પ્રવેશ મેળવવા શક્તિમાન બનાવે છે. મોર ઓવર ટેકનોલોજીસ પ્રત્યેક બ્લોગને ક્રમ આપે છે. જે બ્લોગની વિશ્વસનીયતા અભિન્નતા અને સામર્થ્યને સંબંધિત હોય છે. મોરઓવરના ઉત્પાદનો Ci-builder, Ci-watch અને એલર્ટનો સમાવેશ કરે છે. Ci-builder વિવિધ તૈયાર કરાયેલા સમાચાર આવશ્યકતાઓ સર્જવા અને સુધારવા સાધનો પૂરા પાડીને ઉચ્ચ લક્ષિત વાસ્તવિક સમય સમાચાર પત્ર અને માહિતી સાથે સંસ્થાને પૂરા પાડવાની સરળ અને સફળ રીત આપે છે. આ અંતિમ સમાચાર વ્યવસ્થાપન સાધનની જરૂરવાળી કંપનીઓ માટે છે. સેવા સહચારી પોલીસી ઈન્ટ્રાનેટ્સને વિતરણ કરાય છે.

(ci-watch) તમારા પોર્ટલ, ઈન્ટ્રાનેટ અથવા વેબસાઈટને સતત રીતે, સ્વયંસંચાલિત રીતે વિતરીત કરાતી કોઈ પણ કંપની, મુદ્દો અથવા ઉદ્યોગ સાથે જીવંત શીષરિખા કડીઓ પૂરી પાડે છે. આ એવી કંપનીઓ માટે છે જે ઉચ્ચ ગુણવત્તા, વાસ્તવિક સમયલક્ષિત સમાચાર અને માહિતી મેળવવાનું ઇચ્છે છે.

(e) સેવાઓના ભાગરૂપે સમાચાર આપતા પરંપરાગત માહિતીસંગ્રહ (e) વિકેતાઓ (Traditional Database Vendors Offering News as a part of their services) :

અમુક પરંપરાગત માહિતી સંગ્રહ વિકેતાઓ જેવા કે, ડાયલોગ, નેક્સીસ, ડાઉ જોન્સ, રૂઈટ્સ અને અન્યો તેમની સેવાના ભાગરૂપે સમાચાર માહિતી સંગ્રહ અંગે છે. તેમના પ્રશ્ન ભાષા અને સર્ચ ક્રિયાવિધિ, સંપૂર્ણ કરાયેલ સર્ચ વ્યૂહો (પ્રશ્નો) માહિતીસંગ્રહ અથવા માહિતી સંગ્રહ ફાઈલના સેટમાં નાના અદ્યતન કરાયેલા નોંધણીઓના જૂથો કાર્યાન્વિત કરે છે. આવા કિસ્સાઓમાં પ્રયોજિત કરાયેલ (SDI) સેવા આપે છે. તે ઇલેક્ટ્રોનિક ક્લીપીંગ સર્વિસીસ કહેવાય છે. તેમની અગત્યતા ધ્યાનમાં રાખીને અલગ વિભાગમાં વિગતવાર ચર્ચા કરાઈ છે.

8.2.4 CAS ઉત્પાદનની રીતો (Modes of CAS Production) :

(CAS)નું સંસ્થામાં ઉત્પાદન આંતરિક સ્ત્રોતો અને વ્યવસ્થાપનનો ઉપયોગ કરીને પુસ્તકાલયના કર્મચારીઓ જ (CAS)ને લગતા તમામ કાર્યોનો સમાવેશ કરે છે. જ્યારે કમ્પ્યુટર પદ્ધતિઓ ઉપરાંત કમ્પ્યુટરોનો ઉપયોગ કરીને ઉત્પાદિત કરાય છે ત્યારે (LAN) જોડાણ, સોફ્ટવેર, તાલીમ, ઉન્નત ડેટા સ્ટોરેજ તમામની જરૂર હોય છે. સંસ્થામાં ઉત્પાદન એ પુસ્તકાલય ઉપર પુષ્કળ જવાબદારી મૂકે છે. પરંતુ તે પુસ્તકાલયને આત્મનિર્ભર બનાવે છે. કર્મચારીઓ પ્રથમદર્શી અનુભવ અને તજજ્ઞતા કેળવે છે. વિશિષ્ટ સ્થાનિક આવશ્યકતાઓની સરળતાથી અને

ઝડપથી કાળજી લેવાય છે. વિનિર્દેશનોમાં ફેરફાર માટેની વિનંતીઓ પરિપૂર્ણ કરી શકાય છે અને ઉત્પાદનને ગતિશીલ રીતે અસરકારક બનાવી શકાય છે. ઉમેરણ અને વિષયવસ્તુ વિશેના પુનઃ ઉત્પાદનની યાદીનું સ્થાનિક રીતે સંચાલન કરવાનું સરળ હોય છે. (CAS) ઉપયોગકાર જૂથોને સંબંધની સાહિત્યની બાબતોના સ્થાન અને પસંદગી એ વિશેષજ્ઞોનું કાર્ય છે અને પુસ્તકાલય કર્મચારીઓ તેમાં કાર્યક્ષમ હોય છે.

મોટા ભાગના (CAS) ઉત્પાદનો માટે વાકમયસૂચિય નોંધણીઓના કેન્દ્રિય મુખ્ય માહિતી સંગ્રહની જરૂર પડે છે. આને સતત રીતે અદ્યતન કરતા રહેવું જોઈએ. પર્યાયકોષ ઉપયોગ કરીને નિર્દેશીકરણ પુસ્તકાલય કર્મચારીઓની તકનીકી કાર્યક્ષમતાને સમાવિષ્ટ કરે છે. સંચાલન કરવા માટે કાર્યનો આ ભાગ બહારની એજન્સી માટે મુશ્કેલ છે (CAS) માટે કેટલાક સોફ્ટવેર પેકેજીસની યાદી સારણી 8.2માં આપેલી છે.

સારણી 8.2

CAS વિનિયોગો માટે કેટલાક સોફ્ટવેર પેકેજીસની યાદી

S. No.	Package	Vendor/ Supplier
1.	Basis	Information Dimension Inc
2.	BRS/ Search	BRS Software Products
3.	CAIRS	Leatherferhead Food Association
4.	ORBIT	Maxwell Online Inc
5.	STATUS	Harwell Computer Power
6.	TINLIB	Information Make Easy Limited
7.	BOOKSHELF	Logical Choice
8.	DATFKEX	DATAFLEX
9.	EXTRACT	Software Solution
10.	PROCITE	Personal Bibilographic Software Inc.

(b) CAS પ્રવૃત્તિનું બાહ્યસ્રોતીકરણ (આઉટસોર્સિંગ) (Outsourcing CAS Activity) :

બે પરિસ્થિતિઓ સ્પષ્ટ હોય છે જ્યાં (CAS) બાહ્ય એજન્સી દ્વારા સારી રીતે કરાય.

- (i) જ્યાં બાહ્ય એજન્સી (CAS) ઉત્પાદનને ઉત્પાદિત કરે છે અથવા અંશતઃ ઉત્પાદિત કરે છે.
- (ii) જ્યાં સંસ્થાનો માહિતી સંગ્રહ ઉપયોગ કરવાને બદલે (ઉપરાંત) બાહ્ય માહિતી સંગ્રહ ઉપયોગમાં લેવાય છે (કાં તો ઓનલાઇન, CD-ROM અથવા ઓનસાઇટ) ઉપરના (i) કિસ્સામાં બાહ્ય એજન્સીનો ઉપયોગ કરાય છે જ્યારે પુસ્તકાલયમાં અપૂરતા કર્મચારીઓ હોય છે અથવા તેઓ પાસે પર્યાપ્ત જ્ઞાન હોતું નથી અથવા જ્યારે સમાવિષ્ટ કાર્ય ખૂબ વિશાળ હોય છે કે જેથી બાહ્યસ્રોત લાભદાયી બને. (ii)ના કિસ્સામાં અમુક તૈયાર માહિતી સંગ્રહો, ડાયલોગ STN અને (BRS) વગેરે જેવા વિકેતાઓ પાસે ઉપલબ્ધ હોય (CAS) કાર્ય માટે ઓનલાઇન માહિતી સંગ્રહોનો ઉપયોગ કરીને થતા કેટલાક ફાયદાઓ છે.

1. માહિતીનો સર્વગ્રાહી સંગ્રહ
2. વિકેતા દ્વારા સ્વયંસંચાલિત અદ્યતનીકરણ
3. સરળ અને ઝડપી સર્ચિંગ સુવિધા
4. જ્યારે વિવિધ ફાઇલોનો ઉપયોગ કરાય ત્યારે ડુપ્લીકેટ ન થાય તેવું નિવારણ

5. માહિતી નોંધણીને ડાઉનલોડ કરવાની ક્ષમતા અને પછી સ્થાનિક સંગ્રહમાં સમાવેશ કરવો.

6. ચિત્રો, સૂત્રો, વ્યાપાર ચિન્હો વગેરેનું સંચાલન કરવાની ક્ષમતા.

8.2.5 (CAS)નું મૂલ્યાંકન (Evaluation of CAS) :

(CAS) પ્રવૃત્તિ ઉપર ખર્ચયિલ પૈસા એ યોગ્ય ખર્ચ છે કે કેમ તે શોધી કાઢવા ઉપયોગ, ઉપયોગિતા અને અસરકારકતાના કેટલાક પ્રકારના મૂલ્યાંકનની જરૂર પડે છે.

ઉપયોગ સેવા કેટલા લોકો ઉપયોગ કરે છે, વારંવાર કેટલીવાર ઉપયોગ કરે છે તેનો ઉલ્લેખ કરે છે. ઉપયોગિતાનો અર્થ થાય છે આગળ સંદર્ભ માટે ઉપયોગકારો પુસ્તકાલયમાં ફરીથી આવીને તેમના કાર્યને સંબંધી વિષયવસ્તુઓ શોધે છે કે કેમ, અસરકારકતા સૂચવે છે કે (CAS) ઉત્પાદનોને કારણે ઉપયોગકારોનો સમય બચે છે કે કેમ, તેમની ઉત્પાદકતા વધે છે કે કેમ અને અન્ય સંબંધ બાબતો છે.

કમ્પ્યુટર આધારિત (CAS) સેવાઓનું મૂલ્યાંકન કરતી વખતે કેટલાક પૂછી શકાય તેવા પ્રશ્નો નીચે આપ્યા છે.

(i) શું વ્યાપ સર્વગ્રાહી છે ?

(ii) શું માહિતી સંગ્રહને નિયમિત રીતે અને અવારનવાર અદ્યતન કરાય છે ?

(iii) શું સંપૂર્ણ સેવાની કિંમત વ્યાજબી છે ?

(iv) શું ઉપયોગ ઉપયોગકારને મૈત્રીપૂર્ણ હોય છે, ઉપયોગ કરવા માટે સરળ, શીખવા માટે સરળ વગેરે છે ?

(v) શું વ્યક્તિ બિન ટેક્સ્ટ ન હોય તેવા લખાણ (ચિત્રો)ની બાબત સરળતાથી સંચાલન (થાય છે) કરી શકાય છે ?

(vi) શું નિગમનને વિવિધ રીતોએ રૂપરેખિત કરી શકાય છે ?

આ સામાન્ય પ્રશ્નો ઉપરાંત વ્યક્તિગત સેવાઓ નિર્દિષ્ટ પ્રશ્નોની પણ માંગણી કરે છે. દાખલા તરીકે જો ભાવિ ઘટનાઓ ઉપર (CAS) હોય તો, પછી નીચેના પ્રશ્નો સંબંધ બને છે.

(i) શું નોંધણીઓ સંબંધ છે ?

(ii) શું સૂચનાપટ પૂરતા સમય સાથે તેના દ્વારા લાભ લેવા પ્રકાશિત કરાય છે ?

(iii) શું સંપર્ક સરનામા અને ફોન નંબર વિશ્વસનીય અને સાચા છે ?

(iv) શું તે રદ કરાયેલા અથવા મુલતવી રખાયેલ ઘટનાઓ વિશે માહિતી આપે છે ?

(v) શું તે સ્થળ, વિષય, પ્રાયોજક વગેરે પરત્વે નિર્દેશિકાઓ પૂરી પાડે છે ?

આપણે ધારણા કરી છે કે સૂચનાપટનું મુદ્રિત સંસ્કરણ વિતરીત કરાયું છે. મેળવાયેલા ઉત્તરો ઉત્પાદન સુધારવા ક્રિયાત્મક કાર્ય / ક્રિયાઓ લેવા પૃથક્કરણ કરાવા જોઈએ.

◆ તમારી પ્રગતિ ચકાસો :

2. CAS હેઠળ વર્ગીકૃત કરાતી વિવિધ સેવાઓની ગણના કરો. પુસ્તકાલયમાં કમ્પ્યુટરનો ઉપયોગ કરીને TOC સેવાઓ કેવી રીતે પૂરી પાડવી તેનું વર્ણન કરો

3. સમાચાર આધારિત જાગરૂકતા સેવા પૂરી પાડવા આરએસએસ પરિપૂરકો કેવીરીતે ઉપયોગ કરાય છે તે ટૂંકમાં સમજાવો.

નોંધ 1. નીચે આપેલી જગ્યામાં તમારા ઉત્તરો લખો

2. એકમના અંતે આપેલા ઉત્તરો સાથે તમારો ઉત્તર ચકાસો

.....
.....

8.3 પસંદગીયુક્ત માહિતી સેવા (SDI) (Selective Dissemination of Information (SDI)) :

લગભગ બે સહસ્ત્રાબ્દિ પહેલાં રોમન દાર્શનિક સેનેકાએ લખ્યું, અસંખ્ય પુસ્તકો અને પુસ્તકાલયો હોવાનો શો ઉપયોગ છે જેના શીર્ષકો તેમના માલિકો તેમના સમગ્ર જીવનકાળ દરમિયાન ભાગ્યે જ વાંચે છે? શીખનારને સૂચિત કરાતો નથી પણ તેમના જથ્થા દ્વારા તેને બોજ દ્વારા લાદી દેવાય છે અને તમારી જાતને ઘણા થોડા લેખકોની શરણે જવું વધારે સારું છે. પરિસ્થિતિ આજે પણ સાચી છે. આ માહિતીના યુગમાં આપણે માહિતીના ઘોડાપૂરમાં ડૂબી ગયા છીએ. દર વર્ષે પ્રકાશિત થતા અને વિતરીત થતા સાહિત્યની માત્રા ઘણા પ્રમાણમાં વધી રહી છે. વૈજ્ઞાનિક માટે જેટલું પ્રકાશિત થયું છે તે વાંચીને તેના રસના પ્રવર્તમાન ક્ષેત્રમાં શું બની રહ્યું છે તેનાથી માહિતગાર રહેવું અધરું છે. તેણે શું વાંચવું તે બાબતમાં ચયનાત્મક રહેવું પડે છે. તે પહેલા તેણે શું પ્રકાશિત થઈ રહ્યું છે કે જેમાંથી તેણે પસંદગી કરી શકે તે જાણવાની જરૂર હોય છે. આ પરિસ્થિતિ પુસ્તકાલયમાંથી કેટલાક ખાસ સેવાઓની અપેક્ષા રાખે છે. આ જરૂરિયાત પરિપૂર્ણ કરવામાંએક છે પસંદગીયુક્ત માહિતી સેવા અથવા ટૂંકમાં (SDI)

8.3.1 SDIની વ્યાખ્યાઓ :

એચ. પીટર લુહનએ સૌ પ્રથમ (SDI)ની વ્યાખ્યા 1961માં આપી. પસંદગીયુક્ત માહિતી સેવા એ સંસ્થામાં એવી સેવા છે જે કોઈપણ સ્ત્રોતમાંથી માહિતીની નવી બાબતોના યંત્ર આધારિત નવીનત્તમ માહિતી સાથે સંબંધ ધરાવે છે. સંસ્થામાં તે અપાય છે જ્યાં અદ્યતન કાર્ય અથવા રસના સંબંધમાં ઉપયોગીતાની સંભવિતતા ઉંચી હોય છે. અહીં ‘યંત્ર સહાયિત’ કમ્પ્યુટર અને (IT)નો ઉપયોગ સૂચવે છે. ગમે તે સ્ત્રોતનો ઉપયોગ થાય છે. સંસ્થાની અંદરની કે બહારથી પ્રાપ્ત થતી માહિતી ‘નવી બાબતો’ શબ્દ સમૂહનો અર્થ આપે છે. અદ્યતન માહિતી ‘ઉપયોગિતા’ ઉંચી હોય છે. એ હકીકતનો પણ ઉલ્લેખ કરે છે. જે ઉપયોગકાર અથવા ઉપયોગકાર જૂથને ઉપયોગી હોવી જોઈએ. સંસ્થામાં નો અર્થ થાય છે કે (SDI) સામાન્ય રીતે ખાસ વિશિષ્ટ સહયારી અથવા શૈક્ષણિક ઉપયોગકારોના સંદર્ભમાં બનાવાય છે. એડમન્ડ વીવીંગે (SDI)ની વ્યાખ્યા આપી કે, “તે ગ્રાહક વર્ગને નિયમિત ધોરણે વિનંતી કરાયેલ ખાસ પ્રકારની માહિતી પૂરી પાડવાની પ્રવૃત્તિ ભાર ખાસ છે.” વર્ષો દરમિયાન (SDI)નો અર્થ થોડો બદલાયો છે. તે હંમેશા આંતરિક ઉપયોગ માટે સંસ્થા દ્વારા અપાતી સેવા નથી. ઘણા પ્રકાશકો અને માહિતી કેન્દ્રોએ બહારના ગ્રાહકોને (SDI) આપવાનું શરૂ કર્યું. જેમાં અદ્યતનતા, વિશિષ્ટતાની સંકલ્પનાઓ, કમ્પ્યુટરનો ઉપયોગ વગેરે થાય છે.

8.3.2 SDIના ક્રિયાત્મક લક્ષણો અને ઘટકો (Components and Operational Features of SDI) :

SDI સેવા પૂરી પાડવામાં અમુક આંતરજૂથો જોડાયેલ ઘટકો દ્વારા સમાવિષ્ટ હોય છે જેમ કે,

- ઉપયોગકારની પ્રોફાઇલ
- પ્રલેખ પ્રોફાઇલ અથવા માહિતી સંગ્રહ
- કમ્પ્યુટર હાર્ડવેર નેટવર્ક
- સોફ્ટવેર
- ઉપયોગકાર સંગમબિંદુ

- (a) **ઉપયોગકારની પ્રોફાઇલ (User's Profile) :** ઉપયોગકારની પ્રોફાઇલ ઉપયોગકારની વિશિષ્ટ માહિતી જરૂરિયાતોને અભિવ્યક્ત કરે છે. આજે ઉપયોગકારનું નામ, વિભાગ, ખાતું, કાર્યક્રમ, કર્મચારી ઓળખ, ફોન, ફેક્સ, સંપર્ક, ઈ-મેઇલ ઓળખ અને અન્ય વિગતો જેવી સામાન્ય માહિતીનો સમાવેશ કરે છે. જ્યાં સુધી માહિતી જરૂરિયાતોને સંબંધ છે ત્યાં સુધી આ એક અથવા વધારે વિધાનોની શૃંખલા છે. ઉપયોગકારને તેના સંશોધન મુદ્દાનું ટૂંકું વર્ણન પૂરું પાડવાનું કહેવામાં આવે છે. તે ચાવીરૂપ શબ્દો, ચાવીરૂપ સમૂહો, વર્ણનકારો, વર્ગીકરણ સંખ્યા વગેરે જે જાણે છે તે આપશે. તેની જરૂરિયાતોને ઉત્તર આપતો વિશિષ્ટ કાગળ પણ અપાય છે જેને વાંચીને ગ્રંથપાલ મુદ્દાને વધારે સારી રીતે જાણે છે અને જો તે લેખકો, આવી પ્રવૃત્તિ પાર પાડતી સંસ્થાઓને જાણે તો આવી માહિતી પણ એકત્ર કરાય છે. જો ઉપયોગકારને મૂળ (નકલ)ની ભાષા વિષે મર્યાદાઓ હોય તો તે એવી ભાષાઓનો ઉલ્લેખ કરે છે જેઓ સ્વીકાર્ય હોય છે. જો શક્ય હોય તો ગ્રંથપાલ મુલાકાત દ્વારા જો જરૂર પડે તો સ્પષ્ટતા મેળવે છે પછી એક પ્રશ્નની રૂપરેખા તૈયાર થાય છે જે માહિતી સંગ્રહ પર પણ કાર્ય કરશે. જે માહિતી સંગ્રહ પર્યાયકોષ, શબ્દભંડોળ નિર્દેશીકરણનો ઉપયોગ કરીને જોડકા માટે ઉપયોગમાં લેવાશે. પ્રશ્નની રચના કરતી વખતે, ગ્રંથપાલ કયા શબ્દો પસંદ કરાય, ટ્રેકશન અથવા વાઈલ્ડ કાર્ડ ઉપયોગી હશે કે કેમ, બુલિયન અથવા ફી ટેકસ્ટ પ્રશ્નો ઉપયોગ કરવાના હોય છે કે કેમ તે નક્કી કરે. આ પ્રયત્નના પરિણામને તે માહિતી સંગ્રહના સંદર્ભમાં અનુકૂલિત ઉપયોગકાર જરૂરિયાતો દર્શાવતો યોગ્ય પ્રશ્ન મેળવે છે. આ માહિતી સંગ્રહ અન્ય શબ્દોમાં SDI કાર્ય માટે ઉપયોગમાં લેવાશે. બાહ્ય માહિતી સંગ્રહો દ્વારા ઉપાયોજિત કેટલાક માનદંડ પર્યાયકોષો ઉદાહરણ સ્વરૂપે સારણી 8.3માં અપાયા છે.

સારણી 8.3

વિજ્ઞાન અને ટેકનોલોજી ક્ષેત્રોમાં લોકપ્રિય પર્યાયકોષની યાદી

A List of Popular Thesaurus in S & T Areas

ક્રમ	પર્યાયકોષ (Thesaurus)	પ્રકાશક
1.	INSPEC Thesaurus 1989	IEEE
2.	NASA Thesaurus 1982	NASA
3.	Thesaurus Of Engineering & Scientific Terms (TEST) 1967	English Electronics Co. Co.
4.	Thesaurus of Engineering Materials	ASM
5.	COSATI Thesaurus	COSATI
6.	UNESCO Thesaurus	UNESCO
7.	Thesaurus of Metallurgical Terms	ASM

ઘણી વાર (SDI) સેવા લોકોના જૂથને મોકલાવાય છે. પ્રત્યેક જૂથ કોઈ યોજના પર કામ કરતું હોય અને સીધી રીતે કે કોઈ વ્યક્તિને મોકલાવાતું નથી. ઉપયોગકારની પ્રોફાઇલનું સર્જન વ્યક્તિઓ માટે હોય છે તેવું જ હોય છે. વ્યક્તિને જૂથ (SDI)ના કિસ્સામાં પુનઃપ્રાપ્તિ કરવા અસંખ્ય પ્રલેખોની અપેક્ષા હોય છે કારણ કે પ્રોફાઇલ જૂથ જરૂરિયાતોને પ્રતિબિંબિત કરે છે અને તે અસંખ્ય પ્રશ્નોનો સમાવેશ કરે છે.

- (b) **પ્રલેખ પ્રોફાઇલ અથવા માહિતી સંગ્રહ (Document Profile or the Database) :**

SDI સેવાની પૂર્વ આવશ્યકતાઓ પૈકી એક પુસ્તકાલયમાં વાક્યસૂચિ બાબતોનો મુખ્ય માહિતી સંગ્રહની ઉપલબ્ધતા છે. આ સંપૂર્ણ રીતે આંતરિક રીતે ઉત્પાદિત

હોય અથવા સંપૂર્ણ રીતે બાહ્યસ્ત્રોત કરાયેલ હોય (બહારની એજન્સી દ્વારા વિકસાવાયેલ) અથવા આંતરિક માહિતીસંગ્રહ બાહ્ય માહિતી સંગ્રહોમાંથી પૂરક બનાવાય. આ માહિતી સંગ્રહ વાકમયસૂચિય વિગતોનો સમાવેશ કરે છે અને જ્યારે શક્ય હોય ત્યારે વિવિધ પ્રકારના પ્રલેખો જેવા કે પુસ્તકો, સામયિકો, લેખો, માનકો, ઈજારા, પરિષદ પત્ર, લઘુશોધ નિબંધ, સંશોધન હેવાલોના સંક્ષેપોનો પણ સમાવેશ કરે છે. માહિતી સંગ્રહને ચાવીરૂપ શબ્દો અથવા વર્ણનકારો આધારિત નિર્દેશીકરણ સુવિધા પણ હોય છે. નિર્દેશીકરણની વિવિધ રીતો ‘શીર્ષક અથવા સંક્ષેપમાં પ્રત્યેક શબ્દ’ ‘સમગ્ર ક્ષેત્ર’ નિર્દિષ્ટ ક્ષેત્રોના ચયનાત્મક વિભાગો શક્ય છે.

જો બાહ્ય માહિતી સંગ્રહ વપરાય તો માહિતી સંગ્રહની નિર્દેશિકામાંથી સંબંધિત વર્ણનકારોનો ઉપયોગકાર રૂપરેખાઓના ઘડતર વખતે વપરાવો જોઈએ.

(c) **કમ્પ્યુટર હાર્ડવેર (Computer Hardware) :**

શરુઆતમાં (SDI) સેવા માનવીય ધોરણે અપાતી. પછીથી વિવિધ સ્વયંસંચાલિત પદ્ધતિઓ ઉપયોગમાં લેવાઈ, પંચ કાર્ડથી, મેઈન ફ્રેમ કમ્પ્યુટરથી, ડેસ્કટોપ વ્યક્તિગત કમ્પ્યુટર સુધી હવે (SDI) આપવા માટે આપણને પુસ્તકાલયમાં યોગ્ય કમ્પ્યુટર પદ્ધતિઓની જરૂર પડે છે અને ઉપયોગકારોની (LAN) દ્વારા અથવા (WAN) દ્વારા જોડાયેલ પદ્ધતિઓની જરૂર પડે છે. જો (SDI) બાહ્ય માહિતી સંગ્રહોનો ઉપયોગ કરીને અપાય તો ઓનલાઈન જોડાણની જરૂર હોય છે. કેટલાક દસકાઓ પહેલાં માહિતી સંગ્રહ પૈકી પટ્ટી અદ્યતનતામાં સમયાંતરે મેળવાતી. તેઓ (SDI) પ્રશ્ન પ્રક્રિયા માટે સ્થાનિક કમ્પ્યુટર પદ્ધતિઓ ઉપર લગાડવાની હતી. હવે આપણે ઓનલાઈન જોડાણ મારફતે સીધી જ ચર્ચમાન કમ્પ્યુટરો ઉપર (SDI) સર્ચિંગ બનાવી શકીએ છીએ. આ સેવા (CD-ROM) માહિતી સંગ્રહોનો ઉપયોગ કરીને પણ બનાવી શકાય છે જે કિસ્સામાં (CD-NET) સર્વરની જરૂર પડે છે.

(d) **સોફ્ટવેર (Soft Ware) :**

(SDI) સેવા આપવા માટે સોફ્ટવેરની જરૂર પડે છે. મુખ્ય માહિતી સંગ્રહ વિકસાવવા માટે જરૂરી સોફ્ટવેર ઉપરાંત, (SDI) પ્રશ્નો નિયમિત રીતે ચલાવવા કોમ્પ્યુટર પ્રોગ્રામની પણ જરૂર પડે છે. આને આંતરિક રીતે વિકસાવી શકાય અથવા બાહ્ય વિકેતાઓ પાસેથી ખરીદાય. ઘણા ઈન્ટેગ્રેટેડ લાયબ્રેરી ઓટોમેશન પેકેજ SDIની સુવિધા ધરાવતા ઘટકો હોય છે. સ્થાનિક રીતે (SDI) સોફ્ટવેર વિકસાવવું સાપેક્ષ રીતે સરળ છે.

(e) **ઉપયોગકારની સવલત :**

(SDI) પદ્ધતિ કે જે સામાન્ય રીતે પરિષ્કૃત હોય છે. તેમને (SDI) સોફ્ટવેરના ભાગ તરીકે ઉપયોગકારની સવલત માટે મોડ્યુલ હોય છે. લક્ષિત ઉપયોગકાર પોતાની પ્રોફાઈલમાં પ્રવેશ કરી શકે અને જો જરૂર જણાય તો સુધારો કરી શકે અને તેના ઉપયોગ ઉપર આંકડાઓ મેળવી શકે (સમયાંતરે તેના ધ્યાન ઉપર કેટલા સંદર્ભો લવાયા, કેટલા સંબંધ હતા વગેરે) માધ્યમ (ગ્રંથપાલ) ઓનલાઈન પ્રશ્નોની રૂપરેખા તૈયાર કરે, નિગમનની ચકાસણી કરે, ઉપયોગકારના પ્રતિપોષણનો, ફીડબેકનો સમાવેશ કરે, પ્રશ્નોમાં સુધારો કરે વગેરે, આ ઉદાહરણોમાં યોગ્ય ઉપયોગકારને સવલત આવશ્યક છે.

8.3.3 (SDI) સંચાલનમાં કાર્યપ્રવાહ (Work Flow in SDI Operation) :

SDIમાં સંચાલનને ટૂંકમાં નીચે પ્રમાણે વર્ણન કરી શકાય.

(SDI) મુખ્ય માહિતી સંગ્રહમાં તાજેતરમાં અદ્યતન કરાયેલી નોંધણીઓના નાના જૂથની સામે ઉપયોગકારોના પ્રશ્નનું સંચાલન કરવાની બાબતોનો સમાવેશ કરે છે. ત્યારબાદ ઉપયોગકારોને hit છાપવાનો અને વિતરિત કરવાનો સમાવેશ કરે

છે. ઉપયોગકાર નિગમનને ચકાસે છે અને (SDI) મેચિંગ સોફ્ટવેર દ્વારા પુનઃપ્રાપ્ત બાબતો સંબંધ છે કે કેમ તે દર્શાવીને પ્રતિપોષણ (ફીડબેક) આપે છે. ઉપયોગકારના પ્રતિપોષણને આધારિત, પ્રશ્નમાં સુધારો કરાય છે અને (SDI) સંચાલનની પછીના નવા પ્રશ્નમાં સુધારો કરે છે. ઉપયોગકાર (SDI)માં સંબંધ દેખાતા હોય એવા લેખકોના સંપૂર્ણ માહિતીની નકલો મેળવે છે અને તેનાથી લાભાન્વિત થાય છે.

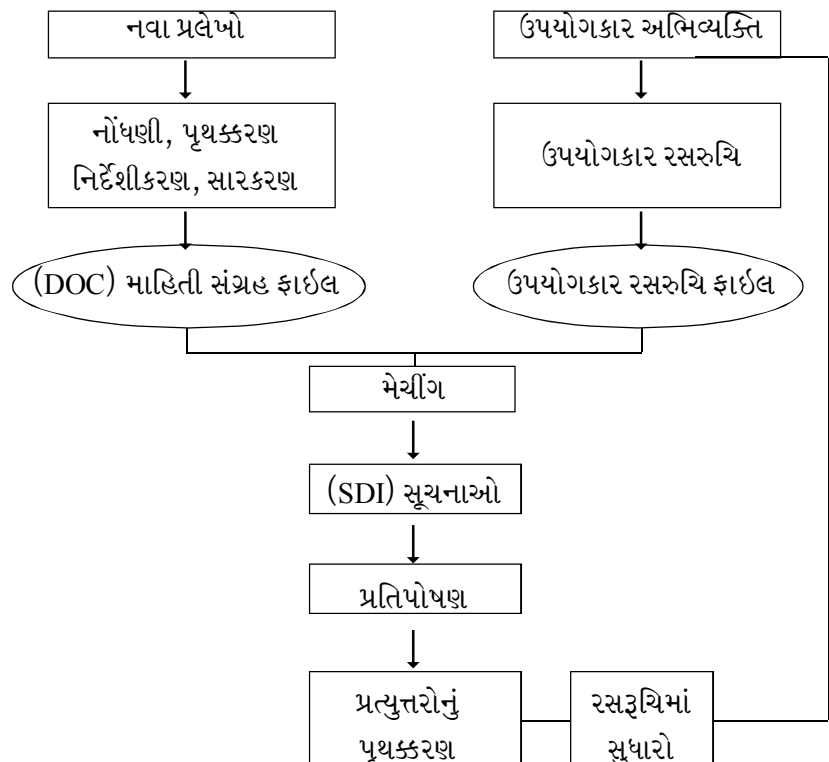
પ્રથમ પગલા તરીકે ગ્રંથપાલ માહિતી સંગ્રહ વિકસાવે છે અથવા તે બાહ્ય સ્ત્રોતોમાંથી પ્રાપ્ત કરે છે તે પછી અગાઉ રૂપરેખિત કરાયા મુજબ ઉપયોગકારની પ્રોફાઇલ તૈયાર કરે છે આ બે પગથિયાની અગાઉ ચર્ચા કરાઈ છે.

ત્રીજું સોપાન છે જોડવું તે. આ માહિતી સંગ્રહ પેટાજૂથ સાથે ઉપયોગકારની પ્રોફાઇલમાં અભિવ્યક્ત થયા મુજબ પ્રશ્ન કાર્યાન્વિત્કરણ કરવાની બાબતનો સમાવેશ કરે છે અહીં રૂપરેખિત થયેલ પ્રશ્ન (SDI)નું મેચિંગ સોફ્ટવેરમાં ઉપયોગમાં લેવાય છે. પ્રશ્ન પોતે જ સમાવેશ કરે છે. બુલિયન ઓપરેટરો, ઉપવાક્ય, ખંડન, સામીપ્ય સંચાલકો, વાઈલ્ડ કાર્ડ સર્ચ, ભાષા, સ્વરૂપ દ્વારા મર્યાદિત માટે હુકમ વગેરે. એકમ-9માં સર્ચિંગ પ્રયુક્તિ વિગતવાર ચર્ચાઈ છે.

પછીનું પગથિયું નિગમન મોકલવું અને પ્રતિપોષણ મેળવવાનું છે. (hits) તરીકે ઓળખાતી તુલ્ય નોંધણીઓને છપાવાય છે અને સામાન્ય રીતે ઉપયોગકારને નકલ (અન્યપ્રત)માં મોકલાય છે. નિગમન મૂળ પ્રકાશન મેળવવા અને ઓળખવા પર્યાપ્ત વાક્યમયસૂચિ માહિતીનો સમાવેશ કરે છે. ક્યો પ્રશ્ન કાર્યાન્વિત થયો તે દર્શાવવા પ્રશ્ન પુનરાવર્તિત કરાય છે. અથવા ઓછામાં ઓછો રૂપરેખા ક્રમ અપાય છે. સામાન્ય રીતે ઉપયોગકારમાંથી પ્રતિપોષણ પ્રત્યેક બાબતની સામે પ્રશ્ન તે બાબત સંબંધ છે કે કેમ સંબંધ છે કે નહીં અથવા 'જાણતા નથી'નો સમાવેશ કરે છે. અસંબંધ બાબતો, અયોગ્ય પ્રશ્નો (Query), ખોટા માહિતી સંગ્રહ કે જેના પર પ્રશ્ન તુલ્ય કરાયો હોય અને ઘણીવાર માહિતી સંગ્રહ નોંધણીમાં ભૂલો સુધારાય છે.

અંતે પાંચમા પગથિયામાં ઉપયોગકાર (ઉપભોક્તા)ના પ્રતિપોષણના આધારે પ્રશ્ન (Query)માં સુધારો કરવાનો થાય છે. ડેટાબેઝની પસંદગી, પ્રશ્ન (Query)ની યોગ્ય રજૂઆત તથા અવરોધક પરિબળોને પણ ધ્યાનમાં લેવાય છે. ઉપયોગી થયેલી અને પ્રલેખ માટે ન મળી શકેલ માહિતીને મૂળ રેકોર્ડ સાથે જોવાય છે.

SDI સેવાનો કાર્યકારી ચાર્ટ આકૃતિ ૮.૧માં દર્શાવેલો છે.

આકૃતિ 8.1 (SDI) સેવાનો ક્રિયાત્મક આલેખ

8.3.4 (SDI) સેવાઓના કેટલાક ઉદાહરણો (SDI Service Some Examples)

(SDI) સંસ્થા દ્વારા સંસ્થાકીય કક્ષાએ અથવા રાષ્ટ્રીય કક્ષાએ કોઈ રાષ્ટ્રીય કક્ષાની સંસ્થા દ્વારા અપાય છે. તે નિઃશૂલ્ક અથવા ફી આધારિત હોય છે. તે સ્થાનિક માહિતી સંગ્રહો અથવા બાહ્ય માહિતી સંગ્રહોનો ઉપયોગ કરતા હોય છે.

કેટલાક વર્ષો પહેલાં (SDI) કાર્ય માટે કમ્પ્યુટરયુક્ત વાકમયસૂચિ માહિતી સંગ્રહ મેળવવો ખૂબ ખર્ચાળ હતો અને કમ્પ્યુટર સુવિધાઓ પણ ઘણી જ ઓછી હતી. તે સમયે (INSDOC) દિલ્હી અને (BARC) મુંબઈ ક્યારેક મેગનેટીક ટેપો પર માહિતી સંગ્રહ મેળવતી અને (SDI) સેવાઓનું સંચાલન કરતી. નિગમન ટપાલ દ્વારા મહિનામાં એકવાર મુદ્રિત સ્વરૂપમાં મોકલાતું. સમગ્ર ભારતના વૈજ્ઞાનિકોને નજીવા શૂલ્કથી સેવા અપાતી. પછીથી આંતરરાષ્ટ્રીય માહિતી સંગ્રહની ઓનલાઈન પ્રક્રિયા માટે દેશમાં વધારે સારી દૂરસેવા સંચાર સુવિધાઓની ઉલબ્ધતાની સાથે અસંખ્ય સંસ્થાઓએ તેમના સંશોધનના શૈક્ષણિક ટેકનિકલ કર્મચારીઓને (SDI) સેવાઓ પૂરી પાડવાનું શરૂ કર્યું. આવી સંસ્થાઓમાં (DESIDOC) દિલ્હી, (BARC) મુંબઈ, (ICRISAT) હૈદરાબાદ, (NCL) પૂણે વગેરેનો સમાવેશ થાય છે. (INSDOC) (હવે NISCAIR) એ પૈસા દ્વારા ચૂકવણી પર કોઈ પણ વ્યક્તિ અથવા સંસ્થાને (SDI) સેવા પૂરી પાડે છે. નેશનલ સેન્ટર ફોર સાયન્સ ઈન્ફોર્મેશન (NCSI) બેંગલોરના વિજ્ઞાન કેમ્પસની સંસ્થામાં ઉપયોગકારોને આવી સેવાઓ પૂરી પાડે છે.

8.3.5 (CD-ROM) માહિતી સંગ્રહોનો ઉપયોગ કરીને (SDI) (SDI Using CD-ROM Database):

CD-ROM સ્વરૂપમાં માહિતી સંગ્રહના આગમન સાથે કેટલાક પુસ્તકાલયોએ આંતરિક રીતે ઉપલબ્ધ (પ્રાપ્ત) CD-ROM માહિતી સંગ્રહનો ઉપયોગ કરીને SDI આપવાનું શરૂ કર્યું. આ માહિતી સંગ્રહોનું છેલ્લામાં છેલ્લા અદ્યતનીકરણનો સમાવેશ કરે છે. માહિતી સંગ્રહ વિકેતાઓ જેવા કે OVID, Silver Platter વગેરે સર્ચ સુવિધાઓ આપે છે. અહીં અસંખ્ય માહિતી સંગ્રહો પર સર્ચ કરાય છે. આ કિસ્સામાં ડુપ્લીકેટ નોંધણી નિવારવાની આવશ્યકતા ઊભી થાય છે. SDI પ્રશ્નો સમયાંતરે સંચાલન કરવા ગોઠવાય છે અને અંતે ઈમેલ અથવા ટપાલ દ્વારા મોકલાય છે.

ઘણાં કિસ્સાઓમાં સર્ચ સોફ્ટવેર એટલું સાદું હોય છે કે ઉપયોગકાર પોતે પ્રશ્નોની રચના કરી શકે અને વ્યક્તિગત રીતે પ્રોફાઈલ સ્થાપિત કરી શકે. SDI ના ક્ષેત્રમાં થોડું વ્યાપારીકરણ આવ્યું છે.

8.3.6 CAS અને SDIની તુલના : (Comparison of CAS and SDI)

CAS અને SDI બંને જાગરૂકતા સેવાઓ છે. અમુક સામાન્યતાઓ છે. અને કેટલાક તફાવતો છે. સારણી 8.4માં સારાંશરૂપે અપાયેલ છે.

સારણી 8.4

CAS અને SDI માં સામાન્યતાઓ અને તફાવત

ક્રમ	(CAS)	(SDI)
1.	જાગરૂકતા સેવા	જાગરૂકતા સેવા
2.	સમગ્ર સેવા	પસંદગીયુક્ત, વ્યક્તિગત જરૂરિયાતો ઉપર આધારિત
3.	માહિતી અદ્યતનીકરણનું અગત્યનું	માહિતી અદ્યતનીકરણ અગત્યનું
4.	નિગમન મોટાભાગે વાકમયસૂચિ માહિતીનો સમાવેશ કરે છે.	ઘણીવાર સંક્ષેપોનો પણ સમાવેશ કરવાનું થાય.

ક્રમ	(CAS)	(SDI)
5.	સ્થાનિક સ્ત્રોતો સુધી મર્યાદિત નહીં.	સ્થાનિક સ્ત્રોતો સુધી મર્યાદિત નહીં.
6.	માહિતી સંગ્રહનો નાનો હાલનો પેટા જૂથ થાય.	માહિતી સંગ્રહનો નાનો હાલનો પેટા જૂથ સર્ચ થાય.
7.	રૂપરેખા પ્રશ્નોનું મેચીંગ સમાવિષ્ટ હોતું નથી.	પરિષ્કૃત પ્રશ્ન ગણતરી પ્રક્રિયા નો ઉપયોગ કરીને ઉપયોગકારોની રૂપરેખા (પ્રશ્ન) તુલ્યનું મેચીંગ કરાય છે.
8.	સુધારાત્મક કાર્ય માટે પ્રતિપોષણનો સમાવેશ નહીં.	પ્રતિપોષણ મેળવવું અને પ્રશ્ન સુધારવો એ આવશ્યક લક્ષણો છે.
9.	વિષય વ્યાપ વિસ્તૃત હોય.	વિશિષ્ટ વિષય-સર્ચો ઉપયોગકારના પ્રશ્ન આધારિત.
10.	સેવાનો સતત સર્વગ્રાહી પ્રકાર	જ્યાં સુધી વ્યક્તિગત ઉપયોગકારને સંબંધ છે ત્યાં સુધી જેવું તેના રસ બદલાય, તો સેવા બદલાય.

◆ તમારી પ્રગતિ ચકાસો.

4. (SDI) પુસ્તકાલયમાં શા માટે અપાય છે ? SDIમાં 'પ્રતિપોષણ'ની ભૂમિકા સમજાવો.
 નોંધ 1. નીચે આપેલી જગ્યામાં તમારા ઉત્તર લખો.
 2. એકમના અંતે આપેલા ઉત્તરો સાથે તમારા ઉત્તરો ચકાસો.

8.4 વિજ્ઞાણકીય કતરણ સેવાઓ (ઈસીએસ) (ELECTRONIC CLIPPING SERVICES) :

કમ્પ્યુટરો, માહિતી સંગ્રહો, કમ્પ્યુટર જોડાણોની સારી કક્ષાઓ અને અન્ય વિકાસે માહિતી સેવાઓના અદ્યતન પ્રસારે વિજ્ઞાણકીય કતરણ સેવાઓ માટે માર્ગ કંડાર્યો છે. પરંપરાગત માહિતી સંગ્રહ વિકેતાઓ જેવા કે Dialog, STN, Nexis, Data Times વગેરે ૮૦ના શરૂઆતના દાયકાથી આવી સેવાઓ પ્રસ્તુત કરી રહ્યા છે. માહિતી સંગ્રહ ફાઈલો પર નિયમિત સર્ચસંચાલનોના ભાગ તરીકે વ્યક્તિ સર્ચ વ્યૂહ સેવ કરવાનું પસંદ કરી શકે છે. અને વિકેતાના કમ્પ્યુટર પર અલગ કાયમી ફાઈલમાં મર્યાદિત સમય સાથે સર્ચ પ્રશ્નને આખરી સ્વરૂપ આપવાનું પસંદ કરી શકે છે. આવી સેવ કરેલી સર્ચ અભિવ્યક્તિ પછીથી સંબંધિત માહિતી સંગ્રહ ફાઈલોમાં અદ્યતન કરાયેલ નોંધણીઓના નાના જૂથો પર નિર્દિષ્ટ અંતરાલોએ કાર્યાન્વિત કરી શકાય છે તે પછી પરિણામો પસંદ કરેલ રીત દ્વારા ઉપયોગકારને વિતરિત કરાય છે.

8.4.1 ECSની સામાન્યતા (Generalities of ECS) :

સર્ચીંગ માટે એક સાથે વિવિધ ફાઈલો પસંદ કરવાની છે, એ અવારનવાર શક્ય છે. ઘણા કિસ્સાઓમાં માહિતીસંગ્રહ વિકેતા પોતે જ અમુક જૂથો અથવા સંબંધિત ફાઈલોનાં વિષય ઝૂમખાં પ્રસ્તુત કરે છે. જ્યાં સુધી નિર્દેશનને સંબંધ છે ત્યાં સુધી

કેટલાક વિકેતાઓ વિવિધ વિકલ્પો પૂરા પાડે છે : માત્ર શીર્ષક, સંક્ષેપો પણ, ચાવીરૂપ શબ્દો, મૂળ લેખનો સંપૂર્ણ વિષયવસ્તુ, ચિત્રોનો સમાવેશ વગેરે.

સામયિકો નિગમન ઉપયોગકારને ઘણી રીતે વિતરિત કરાય છે ; જે નીચે મુજબ છે.

- ◆ ફેક્ષ
- ◆ વ્યક્તિગત ઈમેલ બોક્ષ
- ◆ વિકેતા દ્વારા તેની કમ્પ્યુટર પદ્ધતિ પર ફાળવાયેલ ઈ-મેઈલ બોક્ષ (ઉદાહરણ : (Dialog નું Dialmail) (સામાન્ય રીતે વિકેતાના યંત્ર ઉપર લાંબા સમય સુધી જોડાયા હોવાનું અને વધારના શુલ્ક તરીકેની બાબતનો સમાવેશ કરે છે.)
- ◆ ભાડે લેવાયેલ લાઈન સાથે ઉપયોગમાં લઈ શકાય એવા વિકેતા દ્વારા પૂરા પડાયેલ ખાસ ટર્મિનલો પર
- ◆ રીમોટ પ્રિન્ટરનો ઉપયોગ કરીને કાગળ ઉપર છપાયેલ અને કુરિયર અથવા ટપાલ સેવા દ્વારા મોકલાય છે. (સંપૂર્ણ વિષયવસ્તુની પદ્ધતિ પસંદ કરાય.)

જ્યારે બહુવિધ ફાઈલો સર્ચ કરાય છે ત્યારે વધારાની નોંધણી હોઈ શકે. દ્વિગુણ ઓળખ અને નિકાલ એ ઘણી પદ્ધતિઓ સાથે સુવિધા છે - ધ્યાન રાખવાનું બીજું પરિબળ છે માહિતી સંગ્રહ ફાઈલ જે કેટલી ઝડપથી અદ્યતન કરી મેળવાય. આ વાસ્તવિક સમય છે અથવા ફાઈલથી ફાઈલ કે દૈનિક અઠવાડિક કે માસિક રીતે બદલાય, આવી સેવાઓ સામાન્ય રીતે સહચારી ગ્રાહક પરત્વે લક્ષિત હોય છે. આવા ગ્રાહકો પરિણામો આંતરિક રીતે વિતરણ કરે. આવા કિસ્સાઓમાં સહચારી ગ્રાહકવર્ગ બીજા વિભાગોમાં અથવા ઉપયોગકર્તા સમૂહોમાં આપવાનું ઈચ્છે. જો કેન્દ્રીય પુસ્તકાલય વિવિધ ઉપયોગકારો માટે વિવિધ વિકેતાઓમાંથી વિશાળ મુદ્રિત સામગ્રી મેળવી રહી હોય તો પછી સ્થાનિક ગ્રાહક અથવા ઉપયોગકાર કે જેને માટે મુદ્રિત સામગ્રી છે તેની ઓળખ જરૂરી છે. વિજ્ઞાણકીય કતરણ સેવાઓની કેટલીક સામાન્યતાઓની ચર્ચા કર્યા બાદ ચાલો આપણે કેટલાક માહિતી સંગ્રહ વિકેતાઓ અને તેમની સેવાઓ વિષે જાણીએ.

8.4.2 ડેટા ટાઈમ્સ પાસપોર્ટ : (Data Times Passport) :

ડેટા ટાઈમ્સ વ્યક્તિગત સ્વયંસંચાલિત સર્ચ સેવા પાસપોર્ટના નામથી પ્રસ્તુત કરે છે. પ્રશ્ન રૂપરેખા પાસપોર્ટ (Passport) માટે જટીલ અને નિર્ણાયક હોવાના કારણે, પ્રશ્નો ગ્રાહક અને પાસપોર્ટ પ્રતિનિધિઓ વચ્ચે માનવીય આંતરક્રિયા સાથે રૂપરેખિત થાય છે.

સેવા લગભગ 100 વર્તમાનપત્રો, પ્રસારણ અને વાયર સેવાઓને આવરી લે છે, પ્રકાશન થયાના દિવસે જ સમાચાર મુદ્દાઓને આવરે છે. સમાચાર માત્ર છેલ્લા સાત દિવસ માટે ચકાસાય છે. આથી, એ તે સાત દિવસ કરતાં વધારે સમયના હોય તો અગત્યના સમાચાર ચૂકી જવાની શક્યતા હોય છે. વિતરણ ફેક્ષ, ઈમેઈલ (MCI Mail) દ્વારા કરાય છે. સંપૂર્ણ વિષયવસ્તુ ચૂકવણા પર આધારિત છે. ડુપ્લીકેટ ફિલ્ટરીંગ મિકેનીઝમની સુવિધા દ્વારા વિષયવસ્તુ માત્ર એક જ વાર જોવા મળી શકે છે. પૂર્તિની આવૃત્તિ દિવસમાં એકવાર, પ્રત્યેક કામના દિવસે, પ્રત્યેક આંતર દિવસે, અઠવાડિયામાં એકવાર વગેરે હોય છે.

8.4.3 ડાયલોગ : જાગરૂક સેવા : (DIALOG : Alert Service) :

ઉપયોગકાર સર્ચ કરવાની ફાઈલ પસંદ કરે છે. તમામ શાખાઓમાં લગભગ એક હજાર જેટલી ફાઈલો ઉપલબ્ધ છે. સેવા પ્રશ્ન આપે છે અને પૂર્ણ કરે છે. પછી અવેજી પ્રિન્ટ કમાન્ડ અપાય છે. જે પછીથી રદ થઈ શકે છે. તે પછી સેવ એલર્ટ કમાન્ડ ફોલ્ડરમાં પ્રશ્નને સેવ કરે છે. કમાન્ડ એલર્ટ દ્વારા આહ્વાન કરાયેલ મેનુ દ્વારા પ્રશ્ન રૂપરેખા સરળતાથી કરી શકાય છે. જૂના એલર્ટ પ્રશ્નો સંપાદન કરવા માટે એલર્ટ રીવ્યૂ ઉપયોગમાં લેવાય છે. Dial mail, MCI mail દ્વારા પૂર્તિ ઉપલબ્ધ છે. ટાર્ગેટ એ અન્ય શક્તિશાળી ડાયલોગ કમાન્ડ છે. જે વિજ્ઞાણકીય કતરણ સેવા માટે ખાસ કરીને શીર્ષકમાં ચાવીરૂપ શબ્દો દ્વારા, સર્ચિંગ દ્વારા 'શ્રેષ્ઠ' લેખો પસંદ કરવામાં મદદ મળે છે.

8.4.4 ડાઉ જોન્સ : //સી એલ આઈ પી : (DOW Jones : //CLIP) :

એમ ઈ બેટ્સના મુજબ : (Dow Jones : //CLIP) સેવા, સાચા સુધારાયેલ સમાચાર પરિપૂરકની સૌથી નજીક છે. અહીં, તમારા માટે સર્જાયેલ પસંદગી કરેલ બાબતો (//CLIP) ફોલ્ડરમાં સંગ્રહાય છે. એક ફોલ્ડર પ્રત્યેક સમાચાર સ્ત્રોત માટે સર્જાય છે. પૂર્તિ ઓનલાઈન મારફતે હોય છે. (એટલે કે તમારે પદ્ધતિમાં લોગ કરવું પડે છે.) વિષયવસ્તુ, ફેક્સ, (A T & T) મેઈલ અને અન્ય પદ્ધતિઓ દ્વારા વિતરિત કરાય છે. દ્વિઅંકીય સ્ત્રોત સંકેત ઓળખ ઉપયોગકાર સ્ત્રોત જાણવા માટે મદદ કરે છે. સંપૂર્ણ ગ્રંથ ઉપલબ્ધ જો માત્ર તે સંક્ષેપ તરફ જોયા બાદ ઈચ્છિત હોય તો. સંપૂર્ણ વિષયવસ્તુ સાથેના પ્રલેખનો ચાર્જ વધારે હોય છે. (//CLIP) સ્ત્રોતોના વિવિધ પ્રકારોના મિશ્રણની પરવાનગી આપે છે. વિજ્ઞાણકીય વાયરો, વાગમયસૂચિય માહિતી સંગ્રહો, લોકમાધ્યમ પ્રસારણ વગેરે. કથાઓ, (સમાચારો)ની તાજેતરતા મર્યાદિત કરીને (એક દિવસ કરતાં વધારે જૂના નહીં) તે (//CLIP)માં શક્ય છે. (//TRACK) સંપૂર્ણ રીતે શેરબજાર અવતરણો માટે વિશિષ્ટતાકૃત વિજ્ઞાણકીય કતરણ સેવા છે.

8.4.5 ન્યૂઝનેટ : ન્યૂઝ ફ્લેશ (News Net : News Flash) :

માહિતી સંગ્રહ ઉત્પાદકો જેવા કે (TRW, D&B, ABI) માંથી ઉદ્યોગ ન્યૂઝલેટરો આવરી લેવાય છે. વિવિધ ઉપયોગી ન્યૂઝ ફ્લેશ નીચે પ્રમાણે છે.

- ◆ ક્રિયાશીલ અને શેષ તિથિઓનો નિર્દેશ થવો જોઈએ.
- ◆ નિગમન માટે આપવા તારીખ, શીર્ષક, ચાવીરૂપ શબ્દો વગેરે દ્વારા તારવી શકાય.
- ◆ પ્રશ્નો, વર્તમાન પ્રશ્નો અને શબ્દ સમૂહોને ગોઠવી શકાય છે.
- ◆ અસ્તિત્વમાન ફોલ્ડર બીજા ફોલ્ડરમાં નકલ કરી શકાય.

ફેક્સ અને ઓનલાઈન પૂર્તિ ઉપલબ્ધ છે. ઉપયોગકાર મુખ્ય સમાચારની ચકાસણી કરી શકે, (KWIC) સ્વરૂપનું નિદર્શન કરી શકે, સારાંશનું પૂર્વ દર્શન કરી શકે, પછી જો જરૂર હોય તો સંપૂર્ણ પ્રલેખ પણ જાણી શકે.

8.4.6 નેક્સીસ : ઈક્લીપ્સ (Nexis Eclipse) :

મીડ ડેટા સેન્ટ્રલની ((LEXIS/NEXIS)સેવા જે (ECLIPSE) તરીકે ઓળખાય છે. તે (SDI) સેવા છે. એક અદ્વિતીય લાક્ષણિકતા એ છે કે પ્રત્યેક વખતે પ્રશ્નનું સંચાલન થાય ત્યારે સમગ્ર માહિતી સંગ્રહમાંથી પ્રશ્ન પરિપૂર્ણ કરવા પ્રલેખોના

સંપૂર્ણ જૂથ (સેટ) ને પ્રશ્ન અથવા રૂપરેખા યાદ કરે છે. આથી પ્રશ્નમાં તારીખ મર્યાદા નિયમનો સમાવેશ કરવો જરૂરી હોય છે. પૂર્તિની ઘણી રીતો ઉપલબ્ધ હોય છે. ઈકલીપ્સમાં સંગ્રહિત રૂપરેખાનું સંપાદન શક્ય નથી. ડુપ્લીકેટ વિષયવસ્તુને તે પારખી શકતું નથી.

8.4.7 (I S I) જાગરૂકતા સેવાઓ (I S I : Alerting services) :

(I S I) પ્રોફાઇલ આધારિત જાગરૂકતા સેવાઓ : આ અદિતીય વેબ આધારિત જાગરૂકતા સેવાઓ વ્યક્તિઓ માટે તથા સમગ્ર સંસ્થાની જરૂરિયાતો માટે ઉપયોગમાં લેવાય છે. પ્રોફાઇલો 9000 સામયિકોના માહિતી સંગ્રહ સામે ગણાય છે. ‘પર્સનલ એલર્ટ’ લગભગ 16000 ઉચ્ચ કોટિના (STM) સામયિકો, પુસ્તકો અને પરિષદ કાર્યવાહીઓને આવરી લેતી ઉચ્ચરીતે સુધારાયેલ પ્રોફાઇલ આધારિત જાગરૂકતા સેવા છે. ‘રીસર્ચ એલર્ટ’ વ્યક્તિગત ઉપયોગકારોની વ્યક્તિગતકૃત રૂપરેખા વિષે સંપૂર્ણ વાડમયસૂચિય માહિતી પૂર્ણ કરતી મુદ્રિત સેવા છે.

વિષય વસ્તુની સારણી જાગરૂકતા સેવાઓ : ‘જર્નલ ટ્રેકર’, ‘કોર્પોરેટ એલર્ટ’, ‘(ISI) કેમીસ્ટ્રી એલર્ટ, કરન્ટ કેપીકલ રીએકશન્સ’ અને કરન્ટ કન્ટેન્ટ્સ સર્વિસ આ કક્ષા હેઠળ આવે છે.

અદ્યતન વિષયવસ્તુનું મુદ્રિત સંસ્કરણ સૌથી વધારે લોકપ્રિય છે અને તે 7 વિભાગોમાં અપાય છે.

- (i) જીવ વિજ્ઞાન
- (ii) ભૌતિક, રાસાયણિક અને જમીન વિજ્ઞાન
- (iii) ઈજનેરી, કોમ્પ્યુટીંગ અને ટેકનોલોજી
- (iv) કલા અને માનવવિદ્યાઓ
- (v) સામાજિક અને વર્તણૂકીય વિજ્ઞાનો
- (vi) કૃષિ, જીવવિજ્ઞાન અને પર્યાવરણ વિજ્ઞાનો
- (vii) નિદાનાત્મક તબીબશાસ્ત્ર

અદ્યતન વિષયવસ્તુ સર્ચ અમુક એજન્સીઓ જેવી કે (OVID) ટેકનોલોજીઝ, સિલ્વર પ્લેટર ઈન્ફર્મેશન, ગેઈલ ગ્રુપ, ડાયલોગ, ડેટાસ્ટાર વગેરે દ્વારા ઉપલબ્ધ છે.

8.4.8 વિજ્ઞાણકીય સમાચાર કતરણ સેવાઓનું મૂલ્યાંકન (Evaluation of Electronic News Clipping Services)

આ મૂલ્યાંકન માનદંડો વેબ આધારિત સમાચાર કતરણ સેવાઓના સંદર્ભમાં / કિસ્સામાં ખાસ કરીને અર્થપૂર્ણ હોય છે. આ કોમ્પીટીટીવ એ જ વેબસાઈટ : (<http://www.clipresearch.com/comparison.pdf>) માંથી સ્વીકારાય છે. સારણી 8.5માં કેટલાક વિશિષ્ટ પ્રશ્નો અપાયા છે તારણ પર આવવા માટે કેટલીક સેવાઓના ઉત્તરોની તુલના કરાયેલ છે.

વધારાના પ્રશ્નો પરંપરાગત માહિતી સંગ્રહો અને તેમને આધારિત (ESC)ના કિસ્સામાં જરૂર પડે છે. આ મુદ્દા પર સારી ચર્ચા માટે એમ. ઈ. બેઈટ્સ દ્વારા લખાયેલ જુલાઈ 1994 પાના નં. 43 - 51 ઓનલાઈનમાં લેખ વાંચો.

- ◆ તમારી પ્રગતિ ચકાસો.
 - 5. (ECS) એ (SDI)નું સ્વરૂપ કેવી રીતે છે ? (ECS)ના દષ્ટિબિંદુથી (Dialog)ની વિશિષ્ટતાઓનું વર્ણન કરો.
 - 6. (ECS) સેવાનું મૂલ્યાંકન કરતી વખતે તમે જેના જવાબોની શોધમાં હો તેવા કેટલાક પ્રશ્નોની યાદી બનાવો.
- નોંધ
1. નીચે આપેલ જગ્યામાં તમારો ઉત્તર લખો.
 2. એકમને અંતે આપેલા ઉત્તરો સાથે તમારો ઉત્તર ચકાસો.

સારણી 8.5 (ECS)ના મૂલ્યાંકન માટે વિશિષ્ટ પ્રશ્નો.

◆ વ્યાપ :
◆ કયા વર્તમાન પત્રો આવરી લેવાયાં છે? સ્થાનિક, રાષ્ટ્રીય, આંતરરાષ્ટ્રીય?
◆ શું વર્તમાન પત્રોની વેબ આવૃત્તિઓ આવરી લેવાઈ છે ?
◆ કઈ સ્વતંત્ર વાચક સેવાઓ આવરી લેવાઈ છે ? ફ્રી સહિત / સ્વતંત્ર / વિદેશી ?
◆ શું સામયિકો / વ્યાપાર સામયિકો આવરી લેવાયાં છે ?
◆ વિતરણ વિકલ્પો :
◆ વિતરણની આવૃત્તિ શું છે ?
◆ વિતરણની કઈ રીતો ઉપલબ્ધ છે ? ફેક્સ / ઈ-મેઈલ / હાર્ડ કોપી / ડીસ્ક / (CD-ROM) ?
◆ કયો વિકલ્પ સમય છે ?
◆ શું વાસ્તવિક સમય પૂરવઠાની પદ્ધતિ ઉપલબ્ધ છે ? (જેવા અને જ્યારે સમાચાર ઉપલબ્ધ બને ત્યારે.)
◆ વાસ્તવિક કતરણો :
◆ શું વાર્તા સંપૂર્ણ વિષયવસ્તુઓ પૂર્ણ પ્રલેખ ઉપલબ્ધ છે ?
◆ શું વાર્તા ચિત્રોની સાથે છે ?
◆ શુલ્ક :
◆ શુલ્ક કઈ રીતે એકત્ર કરાય છે ? કતરણ મુજબ કે ઉચ્ચક શુલ્ક પણ ચૂકવવાના હોય છે કે કેમ ?

- ◆ અન્ય :
 - ◆ શું પ્રતિબદ્ધતામાં સમયગાળાની જરૂર હોય છે ?
 - ◆ શું તમારી પાસે પસંદગીઓ (પ્રોફાઇલો) બદલ બીજું કંઈ શક્ય છે ?
 - ◆ શું તમારી જરૂરિયાતોને યોગ્ય કરવા પસંદગીઓ (તમારી પ્રોફાઇલો) તમે ગોઠવી શકો ?
 - ◆ રદીકરણ સૂચના કેટલી જરૂરી પડે છે ?
 - ◆ સેવા શરૂ કરવા માટે જરૂરી કેટલા મુખ્ય સમયની જરૂર પડે છે ?

8.5 જાગૃકતા સેવાઓ માટે નવાં નિર્દેશનો (NEW DIRECTIONS FOR ALERTING SERVICE) :

આપણે આપણાં રોજિંદા કાર્યો કરીએ છીએ તેમાં ઈન્ટરનેટ વિશિષ્ટ રીતે પોતાનું પ્રદાન આપી રહ્યું છે. (CAS)ની જોગવાઈ અપવાદ નથી. માહિતીના મોટા ભાગના ઉત્પાદકો અને પ્રકાશકો તેમની વેબસાઈટ ઉપર તેમનાં ઉત્પાદનોનો થોડો ભાગ નિઃશુલ્ક પૂરો પાડે છે અને માહિતીના બાકીના મોટાભાગની ફી વસૂલે છે. અત્યાર સુધી વાચકો અને ઉપયોગકારો માહિતી સંગ્રહ અથવા માહિતી ઉત્પાદકોને તેમની જરૂરિયાતોના અર્થઘટન માટે ગ્રંથપાલ પર નિર્ભર હતા. હવે તેમને તેમ કરવાની જરૂર નથી. આ ‘સજજતા’ પુસ્તકાલયોને વિવિધ મૂલ્ય-વર્ધીત સેવાઓ પ્રસ્તુત કરવા દબાણ કરી રહી છે. લક્ષિત-ઉપયોગકાર પુસ્તકાલય પર ઓછો અને ઓછો નિર્ભર બની રહ્યો છે.

પરિણામે ઘણાં પુસ્તકાલયો મુદ્રિત સ્વરૂપમાં (CAS)ના પ્રકાશન બંધ કરી રહ્યા છે. મોટા ભાગની સેવાઓ ઈ-મેઈલ મારફતે કમ્પ્યુટર અને નેટવર્કનો ઉપયોગ કરીને પૂરી પડાય છે. ઝોક તૈયાર માહિતી પ્રાપ્ત કરવાનો અને તેમની સ્થાનિક જરૂરિયાતોને માફક આવે એમ સુધારવાનો છે. આવી જ વાત (SDI)ની બાબતમાં છે. કાગળ સ્વરૂપમાં સંક્ષેપો સાથે વિસ્તૃત યાદીઓ મોકલીને, પ્રતિપોષણ મેળવીને (સંબંધ / અસંબંધ / નથી જાણતા), ઉપયોગકારોની રૂપરેખાઓ સુધારીને જેવી બાબતો રજૂ કરાઈ છે. તેનું મેચીંગ / સ્થાનિક કમ્પ્યુટર સોફ્ટવેર દ્વારા કરાય છે. નિગમન મોટે ભાગે ઈ-મેઈલ બોક્ષ દ્વારા કરાવાય છે. પોતાના પ્રશ્નો અને જરૂરિયાતોને જે તે જરૂરિયાત અને સંદર્ભરૂપે પ્રાપ્ત કરી રહ્યા છે અને અઘટન માહિતીના નિયમિત પૂરવઠા માટે ‘એલર્ટ્સ’ સ્થાપવાથી ટેવાઈ રહ્યા છે. ગ્રંથપાલની વ્યવસાયિક મદદની સ્રોત, માહિતી સંગ્રહ પસંદગી, પ્રશ્ન રચનામાં શરૂઆતના સોપાનો વગેરે ઓળખવામાં જરૂર પડે છે.

વ્યક્તિને માહિતગાર રાખવાના વૈકલ્પિક માર્ગો ઉદ્ભવ્યા છે. ઈન્ટરનેટ આધારિત ચર્ચા જૂથો અને યાદીઓ સંઘો સાથે સંપર્ક રાખવામાં વૈજ્ઞાનિકોને મદદ કરે છે. અહીં તેઓ સમાચાર, વિચારો, અનુભવો, પૂર્વ મુદ્રણ, નવા સ્રોતોનું જ્ઞાન પુસ્તકાલય માર્ગો દ્વારા શક્ય કરતાં વધારે ઝડપથી આદાન - પ્રદાન કરે છે.

કમ્પ્યુટરના પરિણામે, માહિતી સંગ્રહ સાધનો દિવસે દિવસે સસ્તા બની રહ્યા છે અને ટેકનોલોજીમાં અકલ્પનીય સુધારાઓને લીધે વધારે અને વધારે કાગળ આધારિત માહિતી અંકીય સ્વરૂપમાં પરિવર્તિત થઈ છે - ઉત્પાદન તબક્કે પણ. આની અસર જાગૃકતા સેવાઓ ઉપર થઈ છે. પ્રલેખો અને માહિતી વાહકોના પ્રકારો સાદા કાગળમાંથી પુસ્તકો, ઈ-સમાચારપત્રો, ઈ-સામયિકો, (CDROM), (DVD), ઈપુસ્તક વાચક વગેરેમાં ફેરફારો થયા છે અને આવા સ્રોતોની ઉપલબ્ધતાની જાગૃકતાને વિશિષ્ટ પદ્ધતિઓની જરૂર પડે છે.

ઉપયોગકારોની માહિતી જરૂરિયાતો કમ્પ્યુટર ફાઈલો, ઈ-મેઈલ સંદેશાઓ વગેરે દ્વારા સંતોષાય છે. - જેનાં સ્વરૂપો ગ્રંથાલય દ્વારા સંચાલિત થતાં નથી. જાગૃકતા સેવાઓ માહિતી ઉત્પાદન પ્રક્રિયાનો અભિન્ન ભાગ બને છે.

8.6 સારાંશ (SUMMARY) :

આ એકમે અમુક અદ્યતન જાગરૂકતા સેવાઓનો સારાંશ આપ્યો છે. (CAS) નાં ઘણાં પ્રકારો અને સ્વરૂપો જેવાં કે, ઉમેરણોની યાદી, (CAS) સૂચનાપટો અને ભાવિ ઘટનાઓની યાદી, પ્રવર્તમાન સંશોધન, (TOC) સેવાઓ અને અદ્યતન રોજગાર તકો ઉદાહરણ સાથે જોવાઈ. સમાચાર બાબતોને લગતી જાગરૂકતા સેવાઓ સમાચારના અમુક (IT) સંબંધિત સ્ત્રોતો સંદર્ભમાં વિશિષ્ટ મહત્વ ધારણ કરે છે. તે કારણથી (મુદ્રણ સ્વરૂપની વિરુદ્ધ) ઘણી સમાચાર માહિતી સેવાઓની ચર્ચા કરાઈ છે. ખાસ કરીને આપણે લોકપ્રિય વેબપોર્ટલસ, ગુગલ, પરંપરાગત માહિતી સંગ્રહ વિકેતાઓ, સમાચાર જથ્થો ઉત્પન્ન કરનાર એજન્સીઓ, વર્તમાનપત્ર વેબસાઈટ વગેરે જેવા સ્ત્રોતોમાંથી સમાચાર વર્ણનો અને ઉદાહરણો જોશો. (CAS) અને (SDI) વચ્ચેની સાધારણતાઓ અને તફાવતો ઉજાગર કરાયા છે. (RSS) પૂરિપૂરકો દ્વારા અમુક સતત સક્રિય વેબસાઈટમાંથી સ્વયં સંચાલિત રીતે સમાચાર મેળવવા માટે તાજેતરની ટેકનોલોજીનો ઉલ્લેખ કરાયો છે. (SDI) અને (CAS) મૂલ્યાંકન કરવા માટે કેટલાક માપદંડોની યાદી કરાઈ છે. પરંપરાગત માહિતી સંગ્રહોનો ઉપયોગ કરીને (SDI)ના તાજેતરના સંસ્કરણ વિજ્ઞાણકીય કતરણ સેવાઓ અંતર્ગત વિસ્તૃત રીતે ચર્ચા કરાઈ છે.

વિદ્યાર્થીઓએ નોંધવું જોઈએ કે આ એકમમાં વિવિધ માહિતી સંગ્રહો વિષે પૂરી પડાયેલ માહિતી, (CAS, SDI) અને (ECS)નો ઉદાહરણો પ્રતિનિધિઓ છે અને મુદ્દાની સમજ આપવા સૂચકો તરીકે પૂરા પાડ્યા છે. વાસ્તવિક માહિતી અથવા હકીકતો પરિવર્તનને આધીન છે. ટેકનોલોજી, સ્પર્ધા, ઉપયોગકારોની માગણીઓ, આર્થિક પરિબળો વગેરેને લીધે આ વેબસાઈટના (URL)ને પણ લાગુ પડે છે.

પછીના એકમમાં સંપૂર્ણ વિષયવસ્તુ આધારિત પ્રલેખ સ્ત્રોતોનો ઉપયોગ કરીને તેના પર ખાસ ભાર સાથે વાઙમયસૂચીય માહિતી સંગ્રહોનો ઉપયોગ કરીને માહિતી પૂરી પાડવા વિષે શીખશો.

8.7 તમારી પ્રગતિ ચકાસોના ઉત્તરો (ANSWER TO SELF CHECK EXERCISES) :

1. અદ્યતન અવબોધન સેવા, માહિતીનો ચયનાત્મક પ્રસાર, વિજ્ઞાણકીય કતરણ સેવા.

2. ઉમેરણોની યાદી

અદ્યતન અવબોધન યાદી / સૂચનાપટ

પ્રવર્તમાન વિષયવસ્તુ / ટેબલ ઓફ કન્ટેન્ટ સાર

પ્રવર્તમાન સંશોધન

રોજગાર તકો

આગામી પ્રસંગોની યાદી

આ સેવાઓ અદ્યતન અવબોધન સેવાઓ તરીકે સમાવેશ કરી શકાય. (TOC) સેવા કેવી રીતે આપવી તે નીચે ટૂંકમાં સમજાવ્યું છે. સામયિકો અદ્યતન અંકના વિષયવસ્તુની સારણીના પુનઃ ઉત્પાદન અને વિતરણ (TOC) સેવાનો સમાવેશ કરે છે. આ સેવા પરત્વે કેટલાક અભિગમો શક્ય છે.

સામયિક પ્રકાશકોના વેબસાઈટમાંથી (TOC) :

સામયિકોના ઘણા પ્રકાશકો તેમની વેબસાઈટ ઉપર નવા અંકોની વિષયવસ્તુની સારણી આપે છે. એક સાદી વિનંતી રજૂ કરીને નિયમિત ધોરણે આ (TOC)નું ‘લવાજમ ભરવાની’ જોગવાઈ છે. ગ્રંથપાલ પછી ઈ-મેઈલ દ્વારા પસંદગીના સામયિક શીર્ષકો નિયમિતપણે મેળવે છે. તે આ (TOC) સંબંધિત વાચકોને નિયમિત રીતે અને સ્વયંસંચાલિત રીતે

મોકલી શકે છે. આવનાર સંદેશા માહિતી નિયમો સ્થાપીને ટપાલનું સ્વયંસંચાલિત મોકલી આપવું એ સહેલું છે.

નેશનલ સેન્ટર ફોર સાયન્સ ઈન્ફોર્મેશન કેન્દ્ર, બેંગલોર તેના ઉપયોગકારોને વિજ્ઞાણકીય સ્વરૂપમાં (TOC) સેવા પૂરી પાડે છે. તેને (ETOC) કહે છે તે (ISI)ની અદ્યતન વિષયવસ્તુ પર આધારિત છે.

3. તાજેતરમાં (RSS Feeds) પરિપૂરક કહેવાતી ટેકનોલોજી સમાચાર આધારિત સેવાઓની પ્રસ્તુતિ ઉપલબ્ધ છે. ઘણી વેબસાઈટ સમાચાર આપે છે તેઓ પણ જેને (RSS Feeds) પરિપૂરક પૂરું પાડે છે. નવું ઈન્ડિયન એક્સપ્રેસ આવું ભારતીય સમાચાર પત્ર છે જેને (RSS Feeds) પરિપૂરકો પૂરો પાડે છે. (RSS Feeds) પરિપૂરક છે (xml). ફાઈલમાં છે આફાઈલને એક (URL) છે (વેબસાઈટ ઉપર પાનનું સરનામું) લક્ષિત ઉપયોગકારના કોમ્પ્યુટરમાં તેને (RSS Feeds) જથ્થાકાર કહેવાશે. નાનો કાર્યક્રમ સામાન્ય રીતે સ્થાપિત કરવાનો હોય છે. ઘણા (RSS Feeds) વાચકો (જથ્થાકારો) નિઃશૂલ્ક ડાઉનલોડ માટે ઉપલબ્ધ છે અને એમ્ફેટાઈસ્ક તે પૈકી એક છે. એમ્ફેટાઈસ્ક સ્થાપીને તેનું આહવાન કરીને (xml) પાનાનો (URL) આ કાર્યક્રમમાં દાખલ કરવો પડે છે. ત્યારબાદ એમ્ફેટાઈસ્ક અવારનવાર (xml) પાના (RSS Feeds) પરિપૂરક સ્વયંસંચાલિત રીતે ડાઉનલોડ કરે છે. પછી આપણે આપણા ડેસ્કટોપ ઉપર પ્રત્યેક ત્રણ કલાકે નિયમિત રીતે આપણને અપાતા અદ્યતન સમાચારો મેળવીશું (અથવા તમેગોઠવો એટલી વાર) જો આપણે પાંચ સમાચાર ચેનલો ગોઠવી હોય તો પછી આપણી પાસે સમાચારના પાંચ જૂથ (સેટ) હોય છે તે પૈકી તમામ પાસે વાસ્તવિક સમાચાર બાબત વત્તા ટૂંકા સંક્ષેપનો (URL) હોય છે. આ ટેકનોલોજીનો ઉપયોગ કરીને તમારી વેબસાઈટ પર અદ્યતન કરાયેલા સમાચાર પાનાનું નિર્દેશન કરવાની જોગવાઈ છે.

4. ઉપયોગકારનો સમય બચાવવા પુસ્તકાલયમાં (SDI) પ્રસ્તુત કરાય છે તે તેના રસના ક્ષેત્રમાં અદ્યતન વિકાસોને ધ્યાન પર લાવવા માટે પણ હોય છે. ઉપયોગકાર સાથે સંપૂર્ણ સંપર્ક કર્યા બાદ ઉપયોગકર્તાની રૂચિને ધ્યાનમાં લેવાય છે.

તાજેતરના સંગ્રહ પ્રત્યેક પ્રલેખ ચાવીરૂપ શબ્દો અને અનુપ્રશ્નો દ્વારાનું પણ વર્ણન કરાયું છે. ઉપયોગકર્તાની રૂચિને ધ્યાનમાં રાખીને (વાચકની રૂચિને પ્રલેખની સાથે સરખાવીને) કેટલાક તુલ્ય નોંધણીઓ જે (List) કહેવાય છે તે મેળવાય છે. આ યાદી છપાવવામાં આવે છે અને પછી સંબંધિત વાચકને તે મોકલાય છે. ઉપયોગકર્તાની રૂચિનું માપન સાચું છે કે કેમ ઉપયોગકારોની રૂપરેખા સાચી રીતે ઘડાઈ છે કે કેમ, પદ્ધતિમાંથી તારવેલા સંદર્ભો ઉપયોગકારને સંબંધ છે કે કેમ આ બાબતોની ચકાસણી કરાવી જોઈએ અને સુધારાત્મક કાર્ય કરાવવું જોઈએ. પછી માત્ર (SDI) પદ્ધતિ જે ખામીઓથી મુક્ત હશે જ્યાં આ ચકાસણી કરાય છે તે નિર્ણયાત્મક પગલું પ્રતિપોષણ પગલા મારફતે હોય છે. અહીં ઉપયોગકારને તેને બતાવાયેલ પ્રત્યેક સંદર્ભને ઉલ્લેખ કરવાનું ખાસ કરીને પૂછાય છે કે તે સંબંધ છે કે કેમ, ટીકામાં ઉપયોગકાર દ્વારા અપાયેલ સમજૂતીઓ અને પ્રતિપોષણ આધારિત આપણે પ્રશ્ન જ અને રસરૂચિ સુધારી શકીએ જેથી વધારે સારા પરિણામોને અનુસરે. આથી (SDI) સેવા વધારે ઉપયોગી બનાવવા પ્રતિપોષણ ઘણું અગત્યનું છે.

5. ઓનલાઈન વિકેતાઓ જેવા કે ડાયલોગ નેક્સીસ સાથે ઉપલબ્ધ સર્ચિંગ માહિતી સંગ્રહોના ભાગ તરીકે (SDI) સેવા પૂરી પડાય છે. સામાન્ય રીતે સર્ચિંગ માહિતી સંગ્રહ ઓનલાઈન પશ્ચાદવર્તી સર્ચ માટે કરાય છે. આવા માહિતી સંગ્રહ ઘણા વર્ષોની પાછળની ફાઈલો આવરી લે છે. માહિતી સંગ્રહ વિકેતાઓ આપણા પ્રશ્નોને સેવ કરવાની પરવાનગી આપે

છે. સેવ કરલ પ્રશ્નોનું ફાઇલોના ભાવિ સામયિક અપલોડ સાથે મેચીંગ થાય પરિણામે ઘણી રીતે વિતરિત થાય. ફેક્સ, ઈ-મેઇલ કુરિયર ખાસ ટર્મિનલ વગેરે આ સેવા વિજ્ઞાણકીય ક્તરણ સેવાઓ (ECS) કહેવાય છે.

◆ ડાયલોગનો ઉપયોગ કરતું (ECS) :

ઉપયોગકાર સર્ચમાટે ફાઇલો પસંદ કરે છે. અહીં તમામ શાખાઓને આવરી લેતી લગભગ એક હજાર ફાઇલો ઉપલબ્ધ છે. પછી તે પરિણામો તપાસીને પુનરાવર્તીય પ્રક્રિયા અને પ્રશ્ન સુધારીને તે દ્વારા પ્રશ્ન આપે છે અને સંપૂર્ણ બનાવે છે. એકવાર પ્રશ્ન સંપૂર્ણ હોય તો પછી અવેજી કમાન્ડ અપાય છે જે પછીથી રદ કરાય પછી સેવ એલર્ટ દ્વારા અલગ ફોલ્ડરમાં પ્રશ્નને સેવ કરે છે. કમાન્ડ એલર્ટ દ્વારા આહ્વાન કરાયેલા મેનુ મારફતે પ્રશ્નની રૂપરેખા સરળતાથી કરી શકાય છે. એલર્ટ રીવ્યુ કમાન્ડ જૂના એલર્ટ પ્રશ્નોને સંપાદિત કરવા માટે ઉપયોગમાં લેવાય છે પછી પ્રશ્ન વધારાની સામગ્રી સાથે નિયમિત રીતે તુલ્ય થતી રહે છે. આ વધારાની સામગ્રી માહિતી સંગ્રહ સાથે ઉમેરાતી રહે છે અને પસંદગીની બાબતો ઉપયોગકારના ટર્મિનલને તબદિલ થાય છે. જ્યાં સુધી નોંધણી પરિણામોને સંબંધ છે ત્યાં સુધી, ડેઇલી મેલ અથવા એમસીઆઈ મેઇલ પૂર્તિ ઉપલબ્ધ છે. જે ખાસ કરીને વિજ્ઞાણકીય ક્તરણ સેવાઓ માટે શીર્ષકમાં ચાવીરૂપ શબ્દો દ્વારા સર્ચ કરવા કરતા 'શ્રેષ્ઠ લેખો પસંદ કરવામાં આવે છે.

6 કૃપા કરી સારણી 8.5 તપાસી લો.

8.8 ચાવીરૂપ શબ્દો (KEY WORDS) :

નમૂનો : વર્ણન

બ્લોગ અથવા વેબ બ્લોગ : વ્યક્તિઓની વેબસાઇટોનો તાજેતરનો બનાવ જ્યાં લોગબુકના સ્વરૂપમાં દૈનિક અદ્યતનીકરણ સામાન્ય છે.

(CAS) સી.એ.એસ. : અદ્યતન અવબોધન સેવા

પ્રલેખ રૂપરેખા : (SDI) સેવા માટે ઉપયોગમાં લેવાયેલા પસંદ કરાયેલા માહિતી સંગ્રહમાં નોંધણીઓ

ઈસીએસ : વિજ્ઞાણકીય ક્તરણ સેવા

પ્રતિપોષણ : (SDI)ના સંદર્ભમાં પ્રત્યેક નોંધણી સંબદ્ધતામાં ઉપયોગકારને નિગમન મોકલવું અને તેનો પ્રત્યુત્તર મેળવવો. પ્રતિપોષણ આધારે ઉપયોગકારની રસ-રૂચિને સુધારીને તેનું નિયમન કરાય છે.

માહિતી સેવા : (SDI)નું તાજેતરનું સ્વરૂપ ખાસ કરીને સમાચાર માટે

આઈ એન્ડ આર એસ : માહિતી અને પરામર્શ સેવા

જેસીસી : જે ગેટ કસ્ટમ વિષય વસ્તુઓ

જેસીસીસી : સહાયતા સંઘ માટે જે-ગેટ કસ્ટમ વિષયવસ્તુ

જે ગેઈટ : બેંગ્લોરની ઈન્ફર્મેટિક્સ ઈન્ડિયા પ્રા. લિ. દ્વારા સામયિક ગેટ વે સેવા

આરએસએસ : વાસ્તવિક રીતે સરળ સંગઠન પુલ ટેકનોલોજીનો ઉપયોગ કરીને સ્વયં સંચાલિત વેબપેજના છેલ્લામાં છેલ્લા પુનરાવર્તિત હેવાલ મેળવવાની પદ્ધતિ

આરએસએસ જથ્થાકરણ : આરએસએસ પરિપૂરકો ડાઉનલોડ કરવા જરૂરી સોફ્ટવેર કાર્યક્રમ તે ખાસ પ્રકારનું સમાચાર લાવનાર બ્રાઉઝર છે.

આરએસએસ પરિપૂરકો : વેબસાઇટમાં એક (xml) વેબસાઇટ છે. જે સમાચાર બાબત અથવા

પાનાનું અઘતન પુનરાવર્તન સંસ્કરણની સગવડ સાથે ડાઉનલોડ કરવા સંચાલિત કરવા માટે છે.

(SDI) : માહિતીનો ચયનયુક્ત પ્રસાર (પસંદગીયુક્ત માહિતી સેવા)

સર્ચ ટર્મ : સર્ચ ટર્મ એ એક અભિવ્યક્તિ છે. નિશાનીઓનો ક્રમ, વિશિષ્ટ પ્રશ્નો દ્વારા સંબંધ માહિતી અને આકૃતિઓ તે કદાચ એક જ શબ્દ હોય, હારમાળામાં એક કરતા વધારે શબ્દો હોય વ્યક્તિનું નામ, સંસ્થા, વર્ગીકરણ સંકેત અને વિષય સારણી

એસ.ટી.એમ. : વિજ્ઞાન, ટેકનોલોજી અને તબીબીશાસ્ત્ર

પર્યાયકોષ : માહિતી પુનઃપ્રાપ્તિ પદ્ધતિમાં ઉપયોગમાં લેવાયેલ નિયંત્રિત ગતિશીલ શબ્દભંડોળ શબ્દો વચ્ચેના સંબંધો દર્શાવ્યા છે.

(TOC) વિષયવસ્તુઓની સારણી

ઉપયોગકાર રૂપરેખા : ખાસ શબ્દોમાં ઉપયોગકારની માહિતી જરૂરિયાતની અભિવ્યક્તિ (વિધાન)

8.9 સંદર્ભો અને વિશેષ વાંચન (REFERENCE AND FURTHER READING) :

- Bates, Mary Ellen. (1994). Electronic Clipping Services: A New Life for SDIs. Online. July 1994,43-51.
- Clurle, David (1998). Filtered News Services: Solutions in Search of Your Problem. Online. April, 15-24.
- Cohen, Steven M. (2003) Advanced Internet Strategies to Meet Librarian and Patron Needs. 2003. ALA.
- Fourie, Ina. (2001) Current Awareness Services in an Electronic Age: The Whole Picture. In: Alison Scammell: Handbook of Information Management. London: Aslib. 2001 (<http://www.aslib.co.uk/pubs/09/05/Lhtm> - downloaded on 7th Jan 2004).
- Guha, B. (1983). Documentation and Information. Calcutta: World Press. Chapter 4.
- Hamilton, Feona.(1995). Current Awareness: Current Techniques. USA: Ashgate Publishing Company.
- Kemp, A. (1979). Current Awareness Services. London: Clive Bingley.
- Luhn, H. Peter (1961). Selective Dissemination of New Scientific Information with the Aid of Electronic Processing Equipment. American Documentation. 12(4),133-138.
- Ojala, Marydee (1991). Staying Alive Online with Online Clipping Services. Online. 15(3), 80-82.
- Ranganathan, S.R. (1963). Documentation and its Facets. Bombay: Asia Publication.
- Richards, D. (1992). Dissemination of Information. In: Ashworth, Wilfred (ed.). Handbook of Special Librarianship and Information Work. London: Aslib.
- Rowley, J. (1994). Revolution in Current Awareness Service. Journal of Librarianship and Documentation. 26(1), 7-13.
- Strauss, LJS (1971) [et al.]. Scientific and Technical Libraries: Their Organisation and Administration 1. Ed 2. New York: Becker and Hayes.
- Weaving, Edmund (1991). Current Awareness Service and the Information Center. Aslib Proceedings. 43(10), 299-303.

8.10 LIST OF USEFUL RULES INCLUDING THOSE REFERRED TO IN THIS UNIT

(Some URLs common to this and the next Unit are mentioned at the end of Unit 9)

SN	Web Site for	URL
1	Info on conferences	http://www.papersinvited.com
2	RSS Feed directory	http://www.feedster.com
3	India-related industrial news	http://www.securities.com
4	US B-log news source	http://w.moreover.com
5	J-Gate of Informatics	http://j-gate,informindia.co.in
6	Amphetadesk: RSS Reader amphetadesk	http://www.disobey.comi/
7	Feedster (RSS search engine) and directory of RSS feeds	http://www.feedster.com/
8	PointCast (news delivery)	http://www.pointcast.com
9	Lexis-Nexis	http://www.lexisnexis.com
10	Dow Jones	http://www.dowjonesnews.com
11	Dialog	http://www.dialog.com/home/india/
12	STN (ACS partner)	http://www.fiz-karlsruhe.de/
13	Google News Alerts	http://news.google.com/
8.11	APPENDIX	

Sample page from ICAR-CAS Bulletin: Directory of Seminars Symposia, workshop in Agriculture and Allied Sciences

No. 32

JULY-DECEMBER 2003

**Directory of
Conferences, Seminars,
Symposia, Workshops
in Agriculture and Allied Sciences**

INDIAN COUNCIL OF AGRICULTURAL RESEARCH
NEW DELHI

S. No.	Title/Date/Venue	Organizing/ Sponsoring Authority
147	Farming systems approach for sustainable agricultural development	NAARM, Hyderabad
	Dates: 15-24 Dec	
	Venue: NAARM, Hyderabad	
8	National level training course on rapeseed mustard and other rap/ oilseed production technology	Director (Ext. Training), ICAR, New Delhi
	Dates: 16-23 Dec	
	Venue: Seminar Hall, IATTE, CISHAU, Hisar	
149	SMS training on FLD on oilseeds and pulses	Zonal Coordinating Unit-VIII, Bangalore
	Dates: 18-20 Dec	
	Venue: IAS, Bangalore	
150	National workshop on diversified use of jute and allied fibre crops	Indian Fibre Soc./Central Res Inst. for Jute and Allied Fibres, Barrackpore
	Dates: 19-20	
	Venue: CRIJAF, Barrackpore	